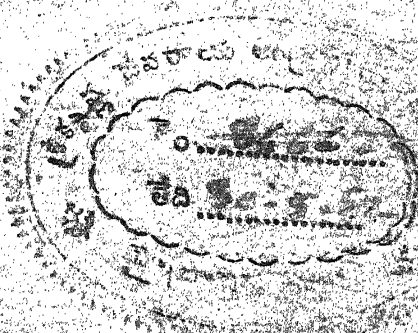

మన గోపాల కృష్ణుడు

శ్రీ

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము

పద్య కావ్యము

సంఖ్య...

శ్రీ 6: స-76

మన గోపాల కృష్ణుడు

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ అంధ్ర బాహునిలయము,
విభాగము పం.నెం. శిథిలీకరణ...
విభాగ సంఖ్య .... .. ప-76...

శ్రీ మ దాంధ్ర విద్యా పీఠ గోష్ఠి

(స్థానిక) శాఖ,

విజయవాడ,

1949.

రు. 1-□-□

మృత్యుము :

విశ్వరూపుడు మృత్యురక్షరక్షాళి, విజయవాద.

1949.

వీ రిక

ఈ పుస్తకమునందలి పద్యములు చాల భాగము ఆంధ్ర రత్నము గూర్చి లోగడ పత్రికలలో ప్రచురింపబడినవి. కొన్ని నా కోరిక పైనను, విజయవాడ స్థానిక గోష్ఠీసంఘము వారి కోరికపైనను ఆయా కవులు మాకు ప్రసాదించినవి. వీటి నన్నిటిని కూర్చి “ఆంధ్ర రత్న స్మృతి” యను పేరిట ప్రచురించవలెనని సంకల్పించగా నేటికి యీ రూపమున వీని ప్రచురణకు సామర్థము లభించెను. ఈ పద్యములను మాకు బంపిన కవి శేఖరులకును, ఆయా పత్రికాధిపులకును మా గోష్ఠీ సంఘము తరపున కృతజ్ఞత.

ఈ గ్రంథ ప్రచురణకు పరియోధనమంతయు శ్రీ ఆంధ్ర రత్న గోపాలకృష్ణయ్యగారి షష్ఠి పూర్తి ఉత్సవ సంఘమునకై స్థానిక గోష్ఠీసంఘమువారు వసూలుచేసిన పైకమునుండి గ్రహింపబడినది. అట్టి దాతల జాబితా యీ గ్రంథాంతమున బొందుపరచడమైనది. వా రెల్లరకును మా యభివందనములు.

ఇట్లు విన్నవించు

విజయవాడ, }
డి 26—8—1949. }

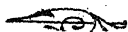
శ్రీ మదాంధ్ర విద్యాపీఠ గోష్ఠి
స్థానిక శాఖకు గాను,
గుమ్మడిదల వెంకట సుబ్బారావు.

సంపాదకుడు.

“ఆంధ్ర రత్న”

దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య ప ప్తి పూర్తి
మ హాత్మ వ స ం మ ము.

విజయవాడ.

- ౧ శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు
- ౨ ,, అయ్యంకి వేంకటరమణయ్య పంతులుగారు
- ౩ ,, జీబు వేంకయ్య నాయుడుగారు
- ౪ ,, పసుమర్తి శీతారామశాస్త్రిగారు
- ౫ ,, డాక్టర్ యస్. యస్. యాజిగారు
- ౬ ,, దోనేపూడి రామసుబ్బయ్య చౌదరిగారు
- ౭ ,, ప్రభల రాధాకృష్ణమూర్తిగారు
- ౮ ,, గుమ్మడిదల వేంకట సుబ్బారావుగారు (ఎడిటర్)

విషయ సూచిక

కిం. పద్యము లేక శ్లోకము.	కర్త.	పుట
1 తన్ను గూర్చి	“ఆంధ్రరత్న” గోపాలకృష్ణుడు.	1
2 “ఆంధ్రరత్న”	బ్రహ్మశ్రీ కింకరీంద్ర-ఘంటాపంచానన చెళ్ళిపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారు మదరాసు ప్రభుత్వ ఆస్థాన పండితులు	2
3 “డేగచూపు”	మ. రా. శ్రీ. వేదాంతం లక్ష్మీ కాంత కవిగారు, గోష్ఠీపండితులు.	2
4 “గోలపడిన మా గోపాలకృష్ణుడు”	“ఆంధ్ర బెర్నాడ్స్” వేదాంతకవిగారు	3
5 పంచరత్నాని	అమలాపురపట్టణ కాంగ్రెస్ స్వాగతము	4
6 రత్నచ్యుతి	మ. రా. శ్రీ. జి. బాపవగారు	5
7 చతుశ్లోకాని	,, వేదుల వేంకటచయనిశాస్త్రిగారు	9
8 ఆంధ్రకృష్ణవియోగము	శ్రీమాన్ దీవి లక్ష్మణాచార్యులుగారు, పండిట్, బాలగంగాధర తిలక్ పుస్తకాలయము, పెదపులిపట్టు	10
9 గోపాలకృష్ణగానము	బ్ర. శ్రీ బలిజేపల్లి లక్ష్మీ కాంతకవిగారు	10
1 నవరత్నమాలిక	మ. రా. శ్రీ. “విద్యత్కవిశేఖర, కవితాభూషణ విద్వాన్” వేంపరాల సూర్యసారాయణశాస్త్రిగారు	11

- 11 ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణ కవితీలక; కవితావిశారద
కాంచనపల్లి కనకాంబగారు
- 12 ఆంధ్రరత్న శ్రీకవిచక్రవర్తి; శతావధాని
పంచరత్నములు దోమావేంకట స్వామిగుప్త కవిగారు
- 13 ఆంధ్రరత్న స్మృతి మ. రా. శ్రీ. శతావధాని
చెళ్ళిసిల్ల దుర్గేశ్వరశాస్త్రిగారు
- 14 ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణుడు మ. రా. శ్రీ. ఆభిసవతిత్కన తుమ్మల
సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు
- 15 యమునాస్వాంతనము కీ శే॥ బసవరాజు వేంకట
అప్పారావుగారు 2
- 16 శ్రీ గోపాలకృష్ణస్మృతి మ. రా. శ్రీ. నారనాగనార్య కవిగారు 2
- 17 ద్విపద కీ॥ శే॥ బసవరాజు వేంకట
అప్పారావు 2
- 18 గోపాలకృష్ణమంత్రి మ. రా. శ్రీ. వెదురుమూడి శేషగిరి
రావుగారు 2
- 19 ఆంధ్రరత్న స్మృతి మ. రా. శ్రీ. “స్వరాజ్యకవి” వడ్డాది
సీతారామాంజనేయులుగారు, కవితా
సమితి; కవితానికేతనము; కసిమికోట 2
- 20 ఆంధ్రరత్న మా! కీ॥ శే॥ బుబ్బను రామజోగారావుగారు 3
- 21 ఆంధ్రరత్న స్మృతి “సుధీమిత్ర” ఉభయభాషాప్రపీణ
జంపాల వేంకటప్పసిరిహముగారు 3

- 22 గోపాలకృష్ణనినిర్యాణమును. రా. శ్రీ. జోళ్ళుల నారాయణ
మూర్తిగారు 34
- 23 గీతమాలిక మ. రా. శ్రీ ఆల్లసరాజు
నారాయణరావుగారు 37
- 24 దారిజూపితివీపు శ్రీమాన్ ప్ర. రంగాచార్యులుగారు 40
- 25 మృతజీవి బ్రహ్మశ్రీ భాగవతుల సుబ్బయ్య
గోపాలకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు 41
- 26 గోపాలకృష్ణసమాఖ్యుడు మ. రా. శ్రీ. కేశరి ఆదినారాయణ
శర్మగారు 42
- 27 పంచరత్నములు మ. రా. శ్రీ. జి. గోకరమణుగారు 43
- 28 గోపాలకృష్ణుండు “భారతవీర్” నూరిపెద్ది కృష్ణమూర్తిగారు,
కొంటెకొండాయ కృష్ణజిల్లా కేషనల్ సేవింగ్స్ ఆఫీసు 46
- 29 గోపాలకృష్ణుని నిర్యాణము మ. రా. శ్రీ. అప్పలవీర వేంకట
జోగయ్యశాస్త్రిగారు 48
- 30 నిర్యాణశాంతినొందె మ. రా. శ్రీ. కాట్రపాటి తిరుమల
రాయుడుగారు 49
- 31 హః! విధి! మ. రా. శ్రీ. మల్లపాల సుందరాచార్యుగారు 50
- 32 గోపాలకృష్ణనిర్యాణము ,, జగద్గురువారి వేంకటేశ్వరుగారు 51
- 33 రత్నాంజలి ,, అబ్బరాజు వేంకటరంగారావు
గారు 54

34 గోపాలకృష్ణస్మృతి

పార్శ్వశామిక గ్రంథమాల సంపాదకుడు,
“జనత పార్శ్వశామికాద్యమ జంకులు”
మ. రా. శ్రీ కెండెం కేంకట
రాములుగారు 57

35 ఆంధ్రపుత్రుని
మరచినారాంధ్రులకట

మ. రా. శ్రీ. వావిలాల వేంకట
సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు 53

36 పుష్పాంజలి

,, చుండి లక్ష్మీనారాయణరావుగారు 59

37 మనఆంధ్రరత్నము

,, డాక్టర్. కె.కె.ఎస్. ప్రసాద్ గారు 60

38 భీమిభిః గోపాలకృష్ణాః

,, పంగనామముల
రామచంద్రరావుగారు 62

39 ఆవేదన

,, కంచిభొట్ల శివరామయ్యగారు 64

“ఆంధ్ర రత్న” .

దుర్గి రాం గోపాల కృష్ణయ్య గారు.

మ న గో పా ల కృష్ణు డు

శ్రీ శైవ చరణయ అంధ బాహుని

వివాహమునకును గొప్పమును

తన్ను గూర్చిభాగ వంఖ్య ..... 16.

(అంధరత్నము తన్నుగురించి చెప్పకొన్న పద్యము)

సీ. వేదాంతములతోడ వెక్కిరింతలతోడ ✓

లెక్కర్ల సాగించు లీలనెవడు

లక్ష్య మొక్కటిలేక యక్షగానములతో

కాలంబు వృధబుచ్చు ఘనుడెవడు

చీరాల పేరాల చిన్నిగ్రామంబుల

దోసమెన్నక కొంపదీసె నెవడు

అంధరత్నంబును నధమపక్షము సుంక్ర

కొండదై యరికోటిఁ జెందునెవడు

అట్టి గోపాలకృష్ణుని హాస్యనరళి

గోలకృష్ణునిఁ గాజేసి కొఱతఁదీర్చె

గాక (పట్ట) పగ్గములుండునే “గాడ్డు” కై న

రామనగరి నరేంద్రుఁ శ్రీరామచంద్రుఁ

“ఆంధ్ర రత్న”

(చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి)

తే॥ గీ॥ కీర్తిశేషుఁడు గోపాలకృష్ణుఁ “డాంధ్ర
రత్న” బిరుదాంకితుండు రామదాసు
రామునకు హనుమయుఁబోలె రాజిలెనల
గాంధి శిష్యులలో నగ్గిగణ్యుఁడగుచు.

“దే గ చూ పు”

(వేదాంతం లక్ష్మీకాంత కవి)

సీ. శ్రీయాంధ్ర పృథిభావిశేషాంకపీయాప
మిప్పట్లనైన విస్మృతికిరాదె?
మధ్యరాష్ట్రంబులో మద్రాసులో గూడ
దొరయయ్యె నే డిటాంధ్రుండుకాడె?
అవధూత కాపాలి కాంగ్లేయ పండితుల్
తెలుగు పండితుగాదె తీసుకొనిరి?
సకల సాగర మధ్య సామ్రాజ్య పద్ధతి
ఆంధ్ర బ్రహ్మర్షిగా నవతరించె:
గీ. ఇట్టి రాబోవు మహిమ మహీస్థలాన
ఆంధ్రరత్నంబు యెన్నడో అలమికొంటి:
సరస ధర్మార్థ కామమోక్షములనేర్పు
విష్ణుసాయుజ్య! గోపాలకృష్ణ! వినతి.

గోలపడిన మా గోపాలకృష్ణుడు

(నేదాంతకవి)

౧ తన రత్నంబెటు రాలిపోయినదియో! తత్పుత్రరత్నంబు గూర్చి నదుల్ పెన్వఱదల్ వెలార్చియిలమూర్చిల్లెన్ మఱెవ్వాడు మేలి నొసల్ చెన్నెసలార నీతెనుగుతల్లిం నేడు నోదార్చునో మనగోపాలక రత్నవజ్ర ధరణీ మందార మాణిక్యమై ॥

౨ తేలికగా నొకండిల కుదించుచు కొండను నెత్తినట్టి గోపాలనికంటె, నెన్నో ధనభాగ్యపుఁ గొండలు కొండలున్న చీరాల నమాంత మొక్కఁడవురా యవలీలగ లేపినట్టి గోపాలకరత్నమిష్ట కనపచ్చిన రాష్ట్రము రాకపోవునా!

దగ్గిడిమఁగలట్టి దిట్టయయి రాయలనాటి తెనాలి రామకృష్ణుడు ప్రతివారి మూపుపయి చోద్యముగా చురుకై న చేతిలో నిడినవి మాయవచ్చు; మును పిచ్చటినేతల కాండ్రరత్న కృష్ణుడిడినవేమి మాయ విక నూరుయుగాల భుజంగముద్రలై ॥

సభలో యుష్మదనర్గళైక కవితాచాతుర్య సౌందర్య ధీవిభవాఖండ చలోక్తురీవిఁక విజృంభించగనే కోటి భూనభముల్ బల్ కరతాళశబ్దములతో నాట్యములంజేసి సంక్షుభితక్షోణికి గుఱిమ్మరించు వసిడిం గోపాలకృష్ణప్రభూ! ॥

కొమరుల్ నీవలెవీరి యాంధ్రికిఁక మాగోపాలకా! రామ రాజ్యము నెల్తోల్పు మహాత్ముడాండ్ర ధరణీసామ్రాజ్యసంస్థాన భాగ్యముగావించుచు నాండ్రరత్నముగనిన్న నెట్టి నిర్పెట్టె; అండ్ర మహానాయక! రామదండుసహకారంబెంత నీవిచ్చితో ॥

పంచరత్నాని

(అమలాపుర పట్టణ కాలనరీ వ్యాసము)

వంశస్థపృత్తం:—

- ౧ సదాంధ్రరత్నా, ద్య నవీనచారత్ర
విచక్షణ, స్వీయజనుర్గ్రహస్థితే
పరోపకార ప్రవచేనచేతనా
వహన్మహీ దుర్భరభారయోగినా॥
- ౨ శ్రీకృష్ణ గోపాలమహీ మహీనయా
స్వచేష్టయాఽఽనందయచేష్టయాన్మదాం ।
మహాత్మగాంది ప్రియరామదానభో
శ్రీరామ సేవాది నివారితశ్రయః ॥
- ౩ పాతుం సతోధర్మ మధర్మచోదనార్
ప్రాదుర్భవామీతి వచః స్వకీయం ।
యథార్థ యన్నేహి ముదం ప్రిదేహి
త్వదాశ్రితేభ్యః కృపయాహ్వాపారయా॥

తోటకవృత్తం:—

- ౪ నిజసంవసద స్థిత దుర్భగమా
నుషరాజిగతాం విపదం ప్రణుదన్ ।
తరురాడి వయస్తపనం శిరసా
సమువాహన్తైః స్తవనీయగుణః ॥

సృగ్రిణీవృత్తం: —

౩ కృష్ణగోపాలహేనందయన్నన్వహం
మోదకైశ్చేష్టి తైః స్వాః ప్రజావత్ప్రజాః ।
సార్థయన్నామధేయం భువిస్వం విభో
నిర్వృతి ప్రాపణాదేధి వీతశ్రమః ॥

ర త్న చ్యు తి

(జి. జాషుఁ)

- ౧ మ. ఒకరత్నంబును చేతఁబట్టుకొని యూ-రూరం బ్రదర్శించి, వా-
లక ఖండాంతర సీమలెక్కి నిజవా-ల్లభ్యంబులూరించు సా-
ర్థకతాదివ్యకుటుంబినీమణిమదాం - ధ్రజ్జైలతాతన్వితయా
యొకరత్నంబును బారవేసుకొనెన-య్యో! ఎట్లుకాంతించునో
- ౨ చ. రతనముజారిపోయినది - రా! సుకుమారకుమారులార! మీ
యతనములింకసాధ్యపడ - వాంధ్రధరాతల మెల్లఁజిక్తుటం
ధతమనవార్ధిలోమునిగె - నా? మనగాంధికీజెప్పినారో లే
దో? తెలుపుఁడంచు, గేకలిడు-చున్నది చూచితిరే ధరాసతి॥
- ౩ సీ. మహితస్వరాజ్యోద్య - మముపోరు కెదురెక్కి-
మడమదిప్పనివీర - మండనుండు
గాంధిభక్తునిజిహ్వా - కాఖనిం గదలించి
రత్నంబుఁగొన్నసా - ర్థకపురుషుఁడు

వాసికెక్కిననేర్పు - మూసలోగుండె రా

ల్లరగింపఁజాలు న - ఖండవక్త
పరుల వంచించుట - కరిభక్తులకునల్లి

'కొరడా'లు సృష్టించు - గుణవిధుండు

దినముగడచుట కింట బ - తైంబులేక

నిత్యసంతర్పణంబులు - నెఱపు భక్తుఁ

డాండ్రవై భవధ్వజమూడి - యవనిఁగూలఁ

గూలిపోయెనే? మారత్న - గోపమూర్తి:

౪ సీ. కృష్ణవేణీ తరంగి - త తరంగములందు

దేశీయగానంబు - దిద్దినావు

జాతీయపౌరుష - స్వచ్ఛందరక్తంబు

చీరాల రణసీమ - జించినావు

పులిని గ్రుద్దుకుచంప - గల దేహదార్ద్యంబు

మును బందిలో ధార - వోసినావు

శతకోటి మన్మథ - స్వర్ణసౌందర్యంబు

పీడరోగమున - కర్పించినావు

పలుకు పలుకున హాస్యసం - పదలు గురియు

సహజ వైదుష్యమునకు ని - చ్చలునుబొంగు

నాండ్రసోదరలోక మ - ల్లాడ నపుడ

స్వర్గ మెక్కితివేల? గో - పాల నీవు:

- ౫ ఉ. ముప్పదియెన్నిదేండ్లు నిను-మోసిన యాంధ్రధరాసవిత్రికిం,
గొప్పన దిద్దిపోయితివి - కోమలకాంచనదామకంబు నీయొ
ప్పును సత్కళాప్రతిభ-యుం గలకొండొకయాంధ్రపీరుడిం
కెప్పటికింజనింపగలఁ- దే? జనియించినయేని దక్కునే?
- ౬ మ. నినుఁ గామించిన కీర్తిగోపికలు నీ-నిర్యాణ వార్తాహతా
ద్భుతబాణంబున రొమ్ముగ్రద్దుకొని నీ-గంభీరగాధావిమో
హన బృందావన వీధులంబరుఁగులే-యంజొచ్చె, నీశోకవా
హిని నేరీతిఁదరించునో తెలియదో-యీ! రత్న గోపాలకా!
- ౭ నీ. ధనవంశమైన లం - డను పట్టణమునందు
తెలుగునేలకు వన్నె - దెచ్చినావు
స్వాభిమానముఁజాటు - వంగరాష్ట్రమునందు
గౌరవాభ్యుదయంబు - గాంచినావు
రాజమహేంద్ర పు - రాన యల్. టీ. దాక
సిరిమీఱఁబారంబు - జెప్పినావు
ఒకయువన్యానంబు - నకు నూఱుఁబదునార్లు
గా కట్టుములు మూఱు - గట్టినావు
పెదవిఁగదలించి నీవు న - వింపనట్టి
భారతీయుఁడు నొకతెల్ల - వాఁడులేఁడు
యిట్టిచాతుర్య జలనిధి - వింతలోన
రూపుమాసితవే రత్న - రూపకృష్ణ!

౮ సీ. బహువిధంబుల గుక్క - బట్టి యేడువఁజొచ్చె
 సగమైన నీదుదీ - జెకుమారి
 పాడెకట్టెలమీద - బడి మొత్తుకొనసాగె
 దిక్కులేని భవత్పతీలలామ
 హృదయంబు బ్రద్దలై - పొదల దిక్కులుసూచె
 మితిలేని నీబంధు - మిత్రకోటి
 ప్రకృతిసుందరవైభ - వంబేది కళదప్పె
 క్షేమాంకమైన నీ - రామనగరు

దాసువోయిన యలకల్క - తాపురంబు
 పగిది గుంటూరుపురి శోక - భరితమయ్యె
 నయ్యయో! నీ - యాగమమున
 స్వర్గపట్టణ మానంద - భరితమయ్యె ॥

౯ సీ. భౌతికశారీర - పంజరంబేకదా?
 చితిమీద దగ్ధంబు - జేసినావు
 క్షణభంగురంబైన - సౌందర్యమేకదా
 మృత్యుదేవతకు న - ర్పించినావు
 కంటికిం గనరాని - కంఠస్వరమేకదా
 కాలవాహినిలోన - గలిపినావు
 యూటాడిజారునా - యుద్ధనమేకదా
 వెఱ్ఱిబ్రహ్మమొగాన - వేసినావు

మరణధాటికి జరకు త - త్రరముపడని
తతయశఃకాయ మిప్పుడు - తాల్చినావు
యిప్పుడు జీవించియున్నాడ - విద్రుసభకు
రత్నదీపఁబులేని కొ - అంత దీర్చి.

(భారతి)

చతుర్థో కాని

(వేదల వేంకటచయనిశాస్త్రి)

- ౧ శ్రీ దుగ్గిరాఘాన్వయ వార్షిధీందో
గోపాల శ్రీకృష్ణ సహోదరై స్సదా
అస్తంగతో సిత్య మిదం శరీరం
పరోపకారార్థ మితీరయిత్వా॥
- ౨ ఆంధ్రదేశస్థ మర్యానాం వార్తాం బోధయితుం ముదా
తలకాది సమీపం త్వం హిం గతోసి ఇతోరరం॥
- ౩ దైవబ్రాహ్మణ భక్తిమన్మథ రసాదత్యంత మాధుర్యవాక్
సర్వాశాపరిపూర్ణ కీర్తిసరణే భూతాదికారుణ్యమత్
గీర్వాణాది సమస్తవాక్తతనిధేత్వం మృత్యు సంపీడితః
దుఃఖాగ్నినిపీడితాన్ ద్రుతతరం కృత్వాసి స్వర్గం గతః॥
- ౪ ఆంధ్రదేశస్య దారిద్ర్యం వర్జితం కే సశక్యతే
త్వత్తుల్యా వారతీయాస్తు మృత్యునా పీడితా మృతాః॥

(ఆంధ్ర పత్రిక)

ఆంధ్ర కృష్ణ వియోగము

(దీవి లక్ష్మణాచార్యులు, పెదపులివఱు)

- ౧ అనుపమధిషణా విరాజమానో
మృదు మధురోక్తి పిమోహిత ప్రపంచః
తృణమివ కలిత ప్రభుత్వనేవ
స్పఖలు గతోదిన మాంధ్రదేశ వీరః॥
- ౨ జాతీయాశయ మాదరేణ బహవోంగీకుర్వతేఽధాపియే
కేచిత్కార్య పరాభవంతి విరళాస్తత్రాపియే త్యాగినః
త్యాగేచా చరణే ప్రసిద్ధ పురుషః కోవేతి చర్చావిధాః
వాద్యోఽయం హిల దుగ్గిరాలకులజః గోపాలకృష్ణస్సుధీః॥
- ౩ లీలా కృష్ణ వియోగేన నిర్విణ్ణా గోపికాయథా
ఆంధ్ర కృష్ణ వియోగేన నిర్విణ్ణామానవాస్తథా॥

(ఆంధ్ర) పత్రిక)

గోపాలకృష్ణ గానము

(బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంత కవి)

చాలుం జాలు సదా వృధాభ్యసన కష్టంబేటికో, సాగరా :
గోలంబెట్టుకు నీతరంబగునె మా గోపాలు సంగీత లీ
లాలోల స్వరసుప్రసార మధురవ్యాహార గంభీర దా
రాలావణ్యగతుల్ జడాశయుల కర్ణంబొనె యేనాటికికా ?

(గోష్ఠి)

న వ ర త్న మాలిక

(వెంపరాల సూర్యనారాయణమూర్తి)

శ్లో॥ పాయాచ్ఛీరఘునాయకః కరుణయా భక్తాగ్రణిం ధీమణిం
చీరాలోద్ధరణా త్తకంకణకరం, గోపాలకృష్ణాహ్వాయం ।
యో వాణీలలితక్రమై రుదలిఖత్పర్వాంతరంగేషు సత్
స్వార్థోత్పర్జనదేశభ క్తికలనాచిత్రాణి చిత్రాణ్యపి॥ ౧

సీ. స్వాగతంబయ్య ! కారాగార వాసవి

శ్రాంతాత్మ ! నీకుఁజీరాలరత్న !

సేమమే ! యాశాంతసీమానవరత వి

రాజద్యశోవాస ! రామదాస !

కుశలమే ! సురగవీకూలంకషధిషణా

ప్రాభవోపేత ! పేరాలనేత

భద్రమే ! గాంధీశుభంకర మార్గసం

చారప్రమోద ! నిశ్చలవినోద !

గీ. సంతసమే ! నిచ్చలును స్వదేశప్రబోధ

కార్యధృతకరకరణ ! కరుణఁగాకి

నాడ కరుదెంచి మమ్ము నానందమునను

దేలిచిన దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణ !

శా॥ అన్నా ! చాతక మంబుదాభిగమనం బాసించునట్లే నిను॥

గన్నారం గనగోరు కాకపురలోక వ్రాతముల్ చెంగలిం

పన్నేఁ డిచ్చట దర్శనంబొసఁగి, మామాకోర్తెలుందీర్పు నీ

కున్నిత్యాయురరోగతల్ గలుగుతన్ గోపాలకృష్ణాహ్వానాః ॥ ౩

శా. శ్రీకాంతా వసతిస్థలంబులగు నా చీరాలపేరాల ల
య్యాకాశంబున తెత్తిచూపియనహాయాభవంబు దేశంబునం
దేకాకారతఁజాటి, “బందెమనగా నింతేసుఁగి” యంచు చీ
రాకారమ్మునఁ దెచ్చినచ్చిన మహాత్మా స్వాగతంబియ్యదే! ౪

౪ ఉ. రత్నము సానఁబట్టిన గరంబు వెలింగెడురీతి నాంభోపున
రత్నమపై న నిన్నును జెఱన్ గొని రాపిడివెట్టుటన్ జూమీ
నూత్న వికాసము గని మనోజ్ఞుడవై కనుపించుచుంటి; నీ
యత్నము సాగనిచ్చుచు సహాయ మొనర్చుచు నీచురాముఁడే! ౫

శా. పాండిత్యంబొకపరాణమందెయ్యెదో? గీర్వాణాంధ్రధాషాద్వయన్
నిండన్ గాంచితి గానమున్ గవితయున్, నిర్మించు భీకర్తులున్
బందెఁ గాదె! యివేమిలెక్క? యథిల వ్యాహారవేద్యుండు వె
వ్వందీదానని ప్రేల్పడంచి వచియింపఁ రామదాసాంకితా! ౬

మ. సరసంబే భవదీయవాణి కువమానాజాత్యమూనే? నిరం
తర భంగోద్గమ ఘుం ఘుమం ఘుమ నినాదప్రాధ గంగానదీ
వరటానాట్య జణం జణ ధ్వనులు; దివ్యత్యోక్తిలా కాకరీ
స్వర సంఘాత ఘలం ఘలాయతనుధాసారంబులో గృష్టుడా! ౭

చ. కుబుసమునూడ్చు త్రాచుగతి ఘుమ్మన బందెవిడంగవచ్చు ని
న్నుఁ బరమమోదమందఁగఁగనుం గొనినారమిఁ తెన్నచొచ్చామా
దు బులుసుసాంబమూర్తిఁ గనుదోయిఁ బొందువుగా గజాచుటల్
బబగు నాంధ్రమాత తలసూచ్యుడు, చంద్రుడుమీరలేరదా! ౮

చ. అమృతపు బిందువుల్ చివికినట్టుల పువ్వులవాసరీతి మ,
 త్త మధుకరారవంబువలె దంత్రీరవంపు విధాన మంచిము
 త్యములటులొప్పు, గానకవితంబగు నీమృదువాగ్విలాసముల్
 మముఁదనియించుగాకిదెనమస్కృతిఁగైకొనుమాంధ్రరత్నమా
 (కాకినాడ జాతీయ విద్యాలయ సమర్పితము)

ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణ

(కాంచనపల్లి కనకాంబ)

- ౧ ఆంధ్రజాతీయ విద్వేల కనకరత్నము
 పాటుపడిరె నీవలె నిట్లు భరతభూమి
 రత్నగర్భ నిఁ గనుట సార్థకమయ్యె
 నాంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణ నిజమిది॥
- ౨ చెప్పనది చేయునది చింతజేయునట్టి
 దేకముగ నుండు శీలమదేరికగును
 పారమార్థికమున వ్యవహారమునకు
 నాంధ్రరత్న గోపాలున కయ్యెగాక॥
- ౩ రెండును రెండుత్రోవలు ధరిత్రిని ప్రాచిప్రతీచియందు రం
 దుండెడు భేదముఁదెలియ నో మహనీయప్రతీచికేగి భూ
 మండలమందు హైందవులమాన్యులటంచు నెఱింగియేకదా
 దండిగ తత్వబోధముల ధర్మము లెస్స నెఱుంగజెప్పితే॥

- ౪ వీరులు సత్కవుల్ బుధులు విజ్ఞులు ధీరులు నుండ్రుగాని
దారి స్వధర్మదీక్షగాని తద్దయు నిట్టు లుపన్యసించిరే
పోరిరె జాతితత్వమును బూర్ణత నిల్పగ జీవితాంత మీ
తీరున నీ వాకండవిటు తీర్చితి తల్లిఋణంబు సోదరా॥
- ౫ వేదమువీడి శాస్త్రములవీడి పురాణములల్ల కాళిదా
సాదుల కావ్యసంతతికి నన్ని జలంబులు విడ్చి వట్టి సం
పాదనకై స్వధర్మమును బాసిన నాయకపాళియెల్ల మీ
మాదిరి ధర్మరక్ష నిటు మాన్యతజేయ ఫలంబు గాంచమే॥

ఆంధ్రరత్న పంచరత్నములు

(దోహ శేంకట స్వామిగుప్త)

సీ॥ భారతాంబా దివ్య పాదారవింద మ

రందమోదిత హృదిం దిందిరుండు!

కరుడు గట్టిన యాంధ్రధరణీతలను భక్తి

దీక్షప్రకార విధేయమూర్తి

శ్రీరామచంద్ర సమారాధనాదశ

యుక్త ద్వితీ యానిలోద్భవుండు

నిష్కపటాశయ - నిష్కపటోక్తి ని

ష్కపట క్రియాంచిత సద్యశుండు

గీ॥ అత్ర గంగానదీ పరిశుభ్ర లసద
 భంగ భంగభంగీ ప్రసంగి ప్రభావభాగు
 పన్యసన విన్యసన సుధావర్షబహుళ
 ధన్య పజన్య నాంద్రరత్నముఁ దలంతు॥

సీ॥ శ్రీ దుగ్గిరాల వంశోదార వారాశి
 పరిపూర్ణ చంద్రబింబం బనంగ
 శారదా పాద మంజీరస్వనోప మో
 పన్యాస విన్యాస ధన్యుఁ డనఁగ
 వైణవారావ ప్రభావ భావంగతు భావ ద్వి
 తీయ గోపాలుఁ డనఁగ
 లుంగీ - తెలంగీ - ఫరంగీ - ఫిరంగీ సు
 సంగీత భంగీ ప్రసంగి యనఁగ

గీ॥ పరిచితి యొ కింత - ఇంక నేవన మొ కింత
 వినికి యింతయు - నింక - దర్శన మొ కింత
 యైన వారికి గోత్రసమన్వయముగ
 తెలియు గోపాలకృష్ణుండు తెలుఁగు మేటి॥

సీ॥ పుట్టిన దాదిగాఁ బున్నెమే దాదిగా
 దేశమాతపయి భక్తిం దలిర్చి
 తన వారుఁ బెర వారు ననక యెల్లరిపై న
 సమ బహుళప్రేమ సరణిఁ దనరి

పై పతారంబు-లోపల తొతారముగాండ్ర

బండారముం బట్టి బైల్పజపుచు

“పెరుమాళ్లపైఁ” గాక “పులిహోర” భక్తు లా

వారికిఁ బ్రక్కలో బల్లె మగుచు

గీ॥ “చుఱుకు” మని నసాశముదాఁక సోఁకు టీకు

గల యుపన్యాసముల మేల్మి విలసదభిల

దిగ్విలయ కీర్తి నొందిన భీరు-దుగ్గి

రాల గోపాలకృష్ణుని లీల నెంతు॥

సీ॥ “అరవ” జనంబు నీ దరిఁ జేరినంతనే

యరవ జనం బయి యరవ రుండు

నెఱి జగన్నాథపండితరాజ వనిపింతు

వమరఁ ద్వత్కవనంబు నాలకింప

రామధండెంతో నిరామయంబుగ నడి

పిన నీవు మారుతి వనఁగఁ జేయు

ఆ శంభు నేని “ధీ”యన్న-“ధీ”యను నీ భృ

తికిఁ గొండ యేచి వర్తిల్లు సాటిః

గీ॥ నీకు నీ నిర్మలతకు నీ నిస్తులతకు

నీ యుపన్యాస మన ధోరణికిని నీదు

విమల దేశభక్తికిఁ బదివేల నతులు

భవ్యతమ : దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణ॥

సీ॥ నీ విమర్శనముల నెఱ వాఁడితనము కు
 షీంభరావళి పొట్టఁజించి వై చు
 నీ యుపన్యాస నిర్ణీద్రపర్జన్య గ
 ర్జ్జబరారి “పరారి” నబ్బు వడివి
 నీ కవనం బన్న నాక వనం బొచు
 నీక వనం బనిపించు నొరుల
 వేనూర్పదార్ల నర్పించిన వార్ని మృ
 దూక్తికి వెల యింత యొనరుఁ దెల్పు
 గీ॥ అందమై మృదు హాస్యరసాలపనము
 లందు నమృతమ్ముఁ జిమ్ము నీ యాకృతి నొక
 యపుడుఁ గనువారి యాత్మల నధివసించు
 భవ్య నిన్నెంతునయ్య ! గోపాలకృష్ణ.

“ఆంధ్రరత్న” స్మృతి (చెళ్లపిళ్ల దుగ్గేశ్వరశాస్త్రి)

ఉ॥ భౌతిక జీవనంబున నుపాసనఁ జేసిన శక్తి గర్భమం
 దాతతుఁడై జనించిన మహాత్ముని కృష్ణుని కీర్తికాయమం
 దేతముపెట్టుగా నరువదేడులు పూరితియయ్యె- తన్ననీ
 పాతతకాంతులక-తెనుఁగుసంతతి యాతని సంస్మరింపఁగ॥

సీ॥ పలుకు పల్కెన? నూటపదియారు రూపికల్
 వెండి పళ్ళెమునఁ గన్పింపవలయు
 రాగమాలాపించెనా? గబాగబ వచ్చి
 శత్రువై నను సేవసల్పవలయు

పద్యమ్ము చదివెనా ? ప్రజలు మోహముచేరి

నినువీధి రిక్కలై వెలయవలయు

గేయమ్ము పాడెనా ? కేవల లుబ్ధుండు

నిలువుదోపిడి యిచ్చి కొలువవలయు

30 పిలచు పిల్చునఁ గఠినంపు శిలలునైత

మెగిరి తెక్కలతో వెంటఁ దగులవలయు

వానియందలి ప్రతిభ చెప్పంగఁ దరమె ?

దైవతుల్యుండు- ఆంధ్ర రత్నమ్ము మాకు॥

31 క్షయలో దేహముఁ బాసిపోయిన తనూసౌందర్య మీనాటి

క,వ్యయమన్నట్టులుగన్నడుఁ బ్రజకునాహా? ఆస్వయంవ్యక్తిలో

బయలై ; ఆంధ్రకిఁ గుందనంపుఁదొడవో వాగ్దేవి యీనాటికిఁ

జయగీతంబులు పాడుచున్నయది- విశ్వప్రేమసంబద్ధమై॥ ౩

32 గండుఁగోయిల గొంతుకలకు జీవమువోయు

కొదమ పిల్లనఁగ్రోవి గొంతువాని

అనహాయ శౌర్య దైర్య స్థైర్యముల కాట

పట్టువై బ్రదికిన బ్రదుకువాని

ప్రతివాది భీకరత్వమున వాతలుబెట్టి

ప్రజల మన్ననఁగొన్న వాక్కువాని

రామదండంచుఁ జీరాల పేరాలలం

దతి మానుషముఁ జూపినట్టి వాని

గీ॥ మృదువు తప్పని హాస్యసంపదకు నొదిగి
యెంత మేధావిని॥ ధిక్కరించువాని
రామునకు దాసుడౌ ఆంధ్రరత్న దుగ్గి
రాల వంశ్యునిఁ దలఁతు గోపాలకృష్ణు॥

ఉ॥ ఏ దురదృష్టమో పొటమరించి తెనుంగులలోనఁ బుట్టినా ✓ (౬)
డా దిగధీశ్వరత్వమున కర్హతగల్గిన జెట్టి; అంతియే
కాదనుకొన్న- ఆతనికిఁ గల్పనఁజేసిన చిహ్న మేది? త
త్స్వాదువచోఁ మృతంపుఁ గలకమ్ముఁ వేవి? వచింపుఁడిజనుల్॥

ఆంధ్ర రత్న గో పాల కృష్ణుడు

(తుమ్మల సీతారామమూర్తి చాదరి)

సీ॥ ఆంధ్రగిర్వాణ హూణాది సాహిత్య సా
మాజ్యంబు నేలిన రాజ రాజు
ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంబంధి వేదాంత వా
రిధి మధించిన బుధశ్రీధిత యశుఁడు
బౌద్ధ హిందూ క్రైస్తవ మహమ్మదీయాది
మత మర్థములఁగన్న మహితగుణుఁడు
వివిధ నాగరికతా విజ్ఞానములఁ బరి
శోధించినట్టి సంకుద్ధమూర్తి

గీ॥ దీక్షవిడువని భారతదేశభక్తు
డిద్దచరితుండు గోపాలకృష్ణుఁ డాంధ్ర
మాతృకా గర్భరత్నంబు మనల విడిచి
దివికిఁ జనెనయో! యెట్టి దుస్థితి ఘట్టె !

సీ॥ ఎవ్వని మధుర వాగింద్రియంబున యందు
 నవరసంబులు చింది నాట్యమాడు
 ఎవ్వని మోహనాకృతి గాంచి లోకంబు
 మేల, మేలనుచు నెమ్మేను మఱచు
 ఎవ్వని ప్రతిభ దా నెల్ల దీవులయందు
 స్వేచ్ఛావిహారంబు నేయుచుండు
 ఎవ్వని వాగ్వాద మెంతేని హృద్యమై
 ప్రతివాదులకు భయపాఁపిఁగూర్చు

గీ॥ అతఁడు భారతమాతృ పాదారవింద
 ఘటిత దుర్దాస్యశృంఖలాఖండన పృ
 చండ భండన వీరమార్తాండు డాండ్ర
 రత్న మెటకేగె నకట, చీరాల విభుడు ?

సీ॥ పిలిచినంతనె తల్లి పిలుపు నాలించి “అ
 మ్మా, యేమి నెల”వంచు నడిగినావు
 రాజకీయోద్యోగరాజంబు నంతయుం దృ
 శాప్రాయముగ వీడనాడినావు
 మహనీయులగు లోకమాన్యదులఁ దలంచి
 కంకణంబునుఁ గేలఁ గట్టినావు
 తెలుఁగుసీమలనెల్లఁ దిలకించి దేశదు
 స్థితుల వర్ణించి బోధించినావు

గీ॥ ప్రస్తుతాంగప్రభుత్వ లోపముఁ నెల్లఁ
 జాటి స్వాతంత్ర్యబీజముల్ నాటినావు
 నేఁడు విశ్రాంతికై మమ్ము వీడినావె ?
 ఆండ్రరత్నమ : శాంతితో నలరుమయ్య ! (ఆంధ్ర) పత్రిక

యమునా సాంత్వనము

(కీ॥ శీ॥ బసవరాజు తెంకట అప్పారావు)

భైరవి - త్రిపుట.

౧ ఏలా పాడే నింక

యమునా కళ్యాణీ * నే

వీలామానవుడు - గోపాలుడు - లేడాయె॥ నేలా॥

౨ బంగారుసీమలో ,

చెంగలించేవేళ

పిడుగులాటిమాట - వినిపించినా రయ్యె॥ ఏలా॥

౩ చెడువార్త వినగానె

చెవులు గింగురుబోయె

నెంతచించుకున్న - గొంతు పె గలడాయె॥ నేలా॥

౪ వెన్నెలకు తోడు మా

వేణూ గోపాలుడు

కన్నులకు పండువుగ - కనుపించకుంటే నే॥ యేలా॥

౫ ఏలా పాడే నింక

యమునా కళ్యాణీ - మా

వీలామానవుడు - గోపాలుడు లేడాయె॥ నేలా॥ (భారతి)

* యమునా కళ్యాణీ గోపాలకృష్ణుని అభిమాన రాగము.

♦ “బంగారు సీమ” = కోలారు గమలు.

శ్రీ గో పాల కృష్ణ స్తోత్రం

(నాడు నాగనార్యకవి.)

ఆంధ్రరత్నము : వీరయోధాగ్రగగన
రత్నమాంధ్రపురంధ్ర మూర్ధన్యదీప్య
మానమకుటస్థరత్నంబు మా, యభాగ్య
దళను గనరాని తెరువునఁ దప్పిఁడియె:

౧

కం విష్ణుపురిఁ జేరె రాధా
కృష్ణుఁడు, శ్రీ దుగ్గిరాల కృష్ణుఁడటకె ధ్రా
జిష్ణుగతిఁ జనియె నాంధ్రక,
వోష్ణాశ్రువు బురలిపాట నుచ్చితచింతకా.

౨

తే. డార్జిలింగున దివిజేరు దాసుగారిఁ
గాళిఘట్టాన నగ్ని సంస్కారవిధులు
నేయుభంగిని గుంటూరు జీవమెడల
రామనగరాన సంస్క్రియల్ రహిఘట్టె

౩

సీ. చనవిచ్చి మాటాడినను నవ్వుటాలయే
గాని కోపంబు సుంతేనిలేదు
మెఱమెచ్చుగాఁ బ్రజాపతిపాలనేచ్చయే
గాని కోరిక లేకమేనిలేదు
బాయివిప్పిన నన్యపక్షమేన్ వరివస్యు
లగుదురే గాని వేఱగుటలేదు
దేశహితైక సత్కృషిఁబ్రబోధించునే
గాని స్వార్థంబింతపూనలేదు

ర్యాగమేకాని లోలువత్వంబులేదు
 వైర్యమే గాని కాతరత్వంబులేదు
 ఆధృదేశ మహద్భుతవ్యక్తివీవే
 పరగుణాః దుగ్గిరాలః గోపాలకృష్ణః

౪

నీ. నీ దేశసేవ తెన్నియొ చెప్పగానేల ?

చీరాల పేరాలవారెసాక్షి

నీ దైర్యకటిమ తెన్నియొ చెప్పగానేల ?

తోర్పు వాబ్బాలమే గొప్పసాక్షి

నీ రామభక్తి తెన్నియొ చెప్పగానేల ?

రామదందొకటి తీవ్రమగుసాక్షి

నీ కళాప్రాప్తి తెన్నియొ చెప్పగానేల ?

సూబాల్లుగొనెడి నీ నుడులెసాక్షి

గీ. తీరని యథాగ్యవశగొని తెచ్చుకొనుటె

భోగదాహ్యుడవనుటరు భూరిసాక్షి

లమలగుణివగు నీకు సాక్ష్యములువలెనె ?

ధంజితాత్మీయకృష్ణః గోపాలకృష్ణః

౫

నీ. నీ రామదండునే యారామముననిల్చి

యేగితో మాతెరిగింపకుండ

నీ రామనగర నిర్మాణ కార్యక్రమె

త్రైచితో మాకు బోధించకుండ

నీ యనుభూతవిద్యాయుక్తి రఘురాము

సేవామహిమ మాకు జెప్పకుండ

నీ తెల్లుజాతి పునీతులౌటిటులంచు
 నిదమిద్ధమని నిర్ణయించకుండ
 గీ. వల వలని యేడ్చు దుర్గమ్మవంకనైన
 జూడక హుటాహుటిగ నీదు జాడఁబట్టి
 చనితివా ! మిత్రశోకంబు స్వాంతమందు
 బాలనముసేయ కకట : గోపాలకృష్ణ !

౧

ఆంధ్రరత్నము; శ్రీరామ హారవతక
 మధ్యభాసితరత్నమై మలయుఁగాత
 స్వీయసర్వస్వమును దేశ నేవకిడిన
 వారియాత్మకు శాంతి చేకూరుగాత:

౨

(ఆంధ్ర పత్రిక)

ద్వి ప ద

(కీ॥ శే॥ బసవరాజు వెంకట ఉప్పారావు)

కాలచక్రము గతి గడిచి తెనుంగు ।
 భావిభాగ్యమొల్ల పండినవెనుక ।
 ఆనాటి కెవరైన నడుగకపోరు ।
 గోపాలకృష్ణుడే గోష్ఠివాడంచు ?
 భావ్యవశమ్మున భావికాలాన ।
 అమృత తుల్యమ్ములు నతిభావచరిత ।
 ములునైన నాగీశముల వినినంత ।
 గోపాలకృష్ణుని గొప్పదీపించు॥

“గో పా ల కృ ష్ణ మం త్రి”

(వెదురుమూడి శేషగిరిరావు)

గీ॥ ఆంధ్రులెవ్వనికిచ్చిరో “ఆంధ్రరత్న”
మనెడు సార్థక బిరుదంబు అరయ రామ
దండు నెలకొల్పినట్టి యుద్ధండు దెవదో
పరగ నా దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణ
రాయలకు శాంతి నిచ్చుత రామవిభుడు॥

సీ॥ కాంగ్రెసు మహాసభా కార్యదర్శిపదంబు
నాంధ్రులలో గాంచెనాద్యుడితఁడె
నిర్భయత్వంబున నెఱి నాత్మగౌరవ
రక్షణంబున మిన్న యరయ నితఁడె
శ్రీరామనగరంబు చెలువుగ నిర్మింపఁ
బూనిన భక్త సంపూజ్యుఁ డితఁడె
వాగమృతంబును వర్షించి ప్రజలను
దనియింపఁ గలిగిన ధన్యుఁడితఁడె
పరగ నీ రామదాసు గోపాలకృష్ణ
నాత్మసంపూర్ణ సచ్చిదానందమయతఁ
గాంచి యవ్యయిపదమునఁ గ్రాలునట్లు
భక్తవత్సలుఁడీ రామభద్రుఁ డెలమి
ప్రోచుఁ గావుత : నిరతంబు పూర్ణకరుణ॥

గీ॥ అన్యదేశంబులో విద్య నభ్యసించి
అఖిలభారత నాయకుండనగఁ దనరి
ముప్పదేండ్లకే భూలోకమును త్యజించె
శ్రీ రీకాయుండు గోపాలకృష్ణ మంత్రి॥

3

—అంధ్రపత్రిక.

ఆంధ్ర రత్న స్మృతి

(వడ్డాది సీతా సామాంజనేయులు)

సీ॥ త్రిగుణంబు లట్లు వింతగఁదోచుఁగద మర్త్య
గణములయందు భాగత్రయంబు
కేవల స్వార్థంబై భావించి సంతతం
బపజయఁబే కాంచు నధమజాతిః
యడ్డువచ్చెడుదాఁక ననవలఁ గొనిపోయి
నడుదారి మధ్యముల్ విడుతు; రంత
నుత్తముల్ తమతోడ నురుదీక్ష నినుఁబోరె
నార్తులఁగొని జయమందుకొందు;

గీ॥ రహహ! నీవు సామాన్యుండవా? మహాత్మా!
రామ నేవాపరాయణోద్ధామ రమ్య
భావఖని; వాంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణ !
నిన్నుఁ గోల్పోయి మేమెట్లు నెగడు టింక ?

ప॥ మణియొలు యథ్రమందు ననమాన వికాసత తోకబంధుడై
 తనరుచు రత్నగర్భకు నుచాత్తముదం బొనగూర్చు మిత్రుఁడ
 మృణిపదవాచ్యమై షరఁగు మఁజులరత్న వికేతనంబు నం
 దొనరఁగఁజేరుపెంతయును నొప్పిద, నీవును నాంధ్రరత్నమై
 మొనయు రతంబునకా బరచు పూరుష రత్నవికేతనంబు నీ
 కనువగుఁ జేరఁ; బ్రాణినిచయం బెరుఁబుట్టునొ యందుఁజేరుపే
 కనుఁగొన నై జయఁగద; శుభంబును గంటివి నీవు; కాని తీ
 రని తిమిరచ్చటల్ వడి ధరాస్థలిఁగ్రమ్మెను ముమ్మరమ్ముగక

గీ॥ కర్మయోగమార్గమున నుత్కంఠనేఁగి,
 కార్యశూరత కొఱవడి, కలఁతనొంది,
 తత్తరంబున నట్టిట్లు తప్పిజారు
 ప్రజనుఁ జేయూఁత నొనఁగి పంథ్రముమాన్పు
 నాయకశిఖామణివి నీవు గేయచరిత !
 యమరపురి కీవు తరలుట నార్తరవము
 నిర్భరమ్ముగ రోదసి నిండిపోయె
 నార్యచిత్తరంజనయత్న ! యాంధ్రరత్న !

క॥ పంతుమున నాంధ్రమణిని హ
 రితురె సురలార ! కల్పవృక్ష సురభులుకా
 జింతామణియును జాలవె?
 చింతామగ్నులుగ మమ్ముఁ జేయఁగవలెనే?

సీ॥ మహిత భూషణమైన, కౌహినూరు రత్నమా
 తెలిదీవి దొరల స్వాధీనమయ్యెఁ
 బ్రాచీన భవనాళిఁ బరఁగు రత్నంబులా
 పరవణిక్సంఘాళి పాలఁబడియె
 నవనిధాన ప్రభావములు రత్నంబులా
 కడు నగాధాంభోధి నడఁగిపోయె
 జీతికెఁజై తన్యమిచ్చెడు వియద్రత్నమా
 కాలసూరుషునోటఁ గూలుచుండె

గీ॥ నిన్నుఁ గనుఁగొనియైన శాంతినివహింపఁ
 దొడఁగు మాయాశలన్నియుఁ ద్రుంగిపోవ
 విష్ణుఁడో, భ్రమజెందిన వేల్పుగమియొ
 యకట! హరియింపనోపు నిన్నాంధ్రరత్న!
 నిక్కముగ రత్నమాకర్షణీయముకద !!

సీ॥ రామదాసుండవై క్రాలుట యానాటి
 విష్ణుభక్తిస్ఫూర్తి పెంపుఁ దెలుపఁ
 గృష్టుండవై ఖ్యాతినెనఁగుట నాటి జ
 గన్మోహనత్వ వైఖరినిఁ దెలుపఁ
 గవికోకిలంబవై ఘనతఁగాంచుట నాటి
 నవరసజ్జిత్వ గణ్యతను దెలుప
 సభల కెక్కుటనాటి సంస్థానపండితో
 త్కృష్టవచశ్చమత్కృతినిఁ దెలుపఁ

గీ॥ బ్రజ్జలందునఁ, బటుహాస్యరసమునందు
వెరసి రామకృష్ణుండవై వెలసితీవు
కాని, రాజకీయ విమర్శనానుభూతి
నాఁడుకొఱవడనది తీర్పనేఁడునెగడి
తాండ్రగోపాల మూర్తివై యాంధరత్నుః

గీ॥ కలరు గోపాలనామకుల్ పలువు రెందుఁ;
బసులజాడఁ బోవలసినవారె వారు;
వారికృష్ణచర్యలు నగుబాల్లె; హంస
హంసయే, కాకి కాకియే; యదియిదొనె?

సీ॥ సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషాపయోనిధి నగ
 స్త్యమునీంద్రునట్లే నీ వావినావు
 అమృతమ్మునిడిన గీతాచార్యుఁడొలే వ
 కృత్వపాండితిఁ బంచి యిచ్చినావు
 భక్తాంజనేయుని భంగి గాంధీమహాత్ము
 కార్యమూని యశంఞుఁ గాంచినావు
 స్వేచ్ఛావరోధులనేని యజాత శ
 త్రుస్ఫూర్తిఁ బ్రేమింపఁ దొడరినావు

గీ॥ విక్రమించి యాంధ్రశివాజి విభవమొప్ప
 లీలఁ జీరాలపేరాల నేలినావు
 నిఖిల జనరంజకుని నిన్నునేఁడు విభవ
 విగత భవుఁజేసెఁగా క్షయోద్వృత్తిఁ బూని
 దుగ్గిరాలాన్వయాంభోధి తుహినకిరణః
 యాంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణాః మహాత్మా :

మన గోపాలకృష్ణుడు _____

సీ॥ అనివార్యముగ నెల్లరును భక్తిసేయఁ
గట్టురామాలయ మట్టై
భారతీయులనెల్ల బ్రాహ్మణులజేయు
పరమాశయముఁ గొఱి
ప్రాణంబుగానిన్ను భావించి పూజించు
సహధర్మిణిని దుఃఖజిఁ
చిన్నాఁరిపొన్నారి చిఱుతపాపని వృద్ధిఁ
గనకుండఁ బేదటికము

గీ॥ ముప్పదెన్నిది యేడ్లకే పురుషసింహః
యరిగితివి దివి; కందైన నాత్మశాంతిఁ
గనుచు భారతీయోద్యమమున కఖండ
విజయమొన గూడునట్లు దీవింపుమయఁ
యార్య చిత్తరంజనయత్న! యాంధ్రుల

క॥ గోపాలకృష్ణ నాశయ
దీపికఁ గైఁబూని దాస్యతిమిర మెడయఁ
చ్చాపరి పూర్ణత జననికి
నోపికతోఁ గూర్చుఁ డార్యసోదరులారా

డి॥ “పాలకులా నిరంకుశులు, వారల కెట్లెఱుఁ
శీలము; స్వేచ్ఛలేమినిఁ గృశించితి; మా ఆ
జాలఁగ నెంతు; రెట్టియగచాట్లను బొంది;
కాలమహత్త్వమేమొయిఁకఁగాఁగలకార్యవ

జాలినవారు వేల్పులని నమ్మితి; నయ్యయో! మోసమయ్యె; పే
 వేలకు మించిపోదగిన విల్వగలట్టి మదాంధ్రరత్నమీ
 వేశమహేంబ్రజాలమన విస్మయమొప్పగమాయమాయె; నా
 పాలిటి కింత దిక్కెదియొ ప్రాణము లెవ్విధి మేన నిల్చునో;
 వ్రీతె మనంబు; మత్తుతులు వీరలు బాలురు; వీరు మధ్వ్యతో
 త్తాలతనైన దుస్సహవిధంబు రవంత యెఱింగేని యా
 భీల విపచ్చట హృదయభిన్నత నొందెదరో" యటంచుఁ గ
 న్నిచులు ప్రక్రికొంచెటులు నిర్చెనొ చూడరె భారతాంబికఁబ

“ఆంధ్రరత్నమా”

(కీ॥ శ్లో॥ బులుసురామశోకారావు)

పరమపదించితే? సుతునిబాసియు ముప్పదియెన్ని దేండ్లకే
 నరపరనామధేయ! చిననాటిసఖుండ! యశోవిశాల! చీ
 పురువులవై మహాక్షయను పోరగలేకను నాగుగేండ్లు మీ
 పురము చిరాలనే గడపిపోతివా? చూపకెమోముమాకికన్. ౧
 చదువకనేర్చి వేదములసర్వము నీవుగ్రహించి యేరికిన్
 చెదరవుదుగ్గిరాల పరవీరకుమార నెబాసుకాని, యా
 ముదుసలి మృత్యుదేవతను మువ్వరుదేవు లదేలపంపిరో?
 పదిలముగాత్వదీయ సుఖబంధము ద్రెంపగ పిన్ననాటనే! ౨

నీతగుమాధురీకథలు, నీపదగుంభన, నీకవిత్వముల్.
 నీదగు ధర్మశాస్త్రరుచి, నీబహుశోక్తులు నీకేచెల్లరా!
 లోతగు ధర్మశాస్త్రములలో పెనుగండరగండ! స్వర్గమున్
 జూతమటంచు స్నేహితులజూడక యేగితివా, సహోదరా! ❧

చాలని రాజకీయముల జాలనిశాస్త్రపురాణ ఘోషలున్
 జాలనిజ్యోతిషంబు చురిచాలని ఆంగ్ల “యికానమిక్సు” నే
 డేరాకా? వీడిస్వర్గమున కేగితిమిత్రమ! దుగ్గిరాల గో
 పాల! వరాలమూట! జితపార్థ! త్రివిక్రమ! ఆంధ్రరత్నమా! ❧
 భావతరంగిణీ! ఘనశుభప్రదమూర్తి! దయాసముద్ర! మే
 ధావి! యశశ్శరీర! కుధర్మకుతార! కుశాగ్రబుద్ధి! నీ
 చావిదికాదు- పండితులచావెసుమీ మనయాంధ్రమాతకున్
 రావ! మరెన్నడేనియును రాజ్యములేలగ నాంధ్రరత్నమా! ❧

ఆంధ్ర రత్న స్మృతి

(జంపాల వెంకటస్వసింహులు)

స్వచ్ఛ సంకల్ప నిరతుఁడు స్వార్థరహితుఁ
 డాత్మదేశసేవార్థమై యంకితమ్ము
 చేసిజీవిత, మతుల ప్రసిద్ధుఁడైన
 “ఆంధ్రరత్న”ను స్మరియింపుఁ డన్నలార!

ధారత దేశీయ ప్రాక్తన తపముల

ఫలమన వెలసిన భవ్యమూర్తి

ఆత్మోన్నతిగదింప కాత్మదేశోన్నతి

కాత్మార్పణమొనర్చి నట్టిసుకృతి

బ్రాహ్మణమతయధార్థత్వమ్ము నర్థించి

“గోష్ఠి” నేర్పఱచిన కోవిదుండు

సేవాపరామర్శ చెల్వొందఁగా “రామ

దండు” గూర్చిన భక్తి తత్పరుండు

“ఆంధ్రరత్న” గోపాలకృష్ణాఖ్యకీర్తి

కాయుఁడు, తదాత్మకుశాంతి కలుగునట్లు

వాని సద్బోధ కార్యరూపానఁజూపి

లలరుఁడు కృతజ్ఞతాస్ఫూర్తి నాంధ్రులార॥

౨

బాలురలోన బాలుఁడయి పండితమండలినెల్ల పండితుం

డై లలితార్ద్ర వాగ్విభవుడై జనసేవయె జీవితమ్ముగాఁ

గాలమువుచ్చి సర్వజన గౌరవముంగని యౌవనస్థితిన్

దూలిన “యాంధ్రరత్న” కిల దోసిలియొగ్గని సంస్థలుండునే?

గోపాలకృష్ణుని నిర్వాణము

(జోశ్యుల నారాయణమూర్తి)

సీ॥ శ్రీరామనామమమ్ - క్షీరాంబునిధి మున్ని
తేలియాడుచునుండు - ధీరవరుడు
ప్రబలమై విలసిల్లు - రామదండును గూర్చి.
మాతృసేవను సల్పు - మహితగుణుడు
భరతఖండమునందు - ప్రఖ్యాతమగు కీర్తి
నాంద్రమాతకు నిచ్చు - ననుగుబిడ్డ
చీరాల పేరాల - వీరనైన్యశ్రేణి
కదిపతియై యొప్పు - సలఘుకీర్తి

గీ॥ దుగ్గిరాలాన్వయాభిచంద్రుండు పూజ్యు
డవని గోపాలకృష్ణుండు - ఆంద్రరత్న
మతుల మూర్తాండతేజుండు - అస్తమింప
నింక చీకటిగాక వే-తేమి కలుగు ?

గీ॥ ఆంద్రమాతను ప్రబల దుఃఖాభిముంచి
అమరశ్చరమున కరిగితే - యాంద్రరత్న !
అకట ! నినుబోలు దేశభక్తాగ్రగణ్యు
గాంచగల్గునె భారత-ఖండ మికను॥

గీ॥ అతుల విశ్వయు పాండిత్య - మలరజేసి
 వాయుసుతు తుల్యుగా రాము - భక్తుజేసి
 అయియో ! ముప్పది ఎన్నిదేం-డ్లాయు వొసగి
 నట్టి నలువకు న్యాయమే - యిట్టునేయగ్గ

3

సీ॥ ఎవ్వనియాజ్ఞనే - యీశ్వరాజ్ఞ యటంచు
 చీరాల పేరాల - వీరులనిరి
 ఎవ్వని వాగ్ధాటి - కీ యాంగ్ల ప్రభువుల
 గుండియల్ దడదడ - గొట్టుకొనెనొ
 ఎవ్వని క్రోధరూ-క్షేక్షణ వహ్నికి
 బీతిల్లి చెరలోన - బెట్టినారొ
 ఎవ్వని మృదుభాష - లీ యాంధ్రభూమిని
 కర్ణామృతములొచు - ఘనతకెక్కె

గీ॥ దేశభక్తుండు దేశభ-క్తాగ్రగణ్యు
 డమలచరితుండు దుగ్గిరా-లాన్వయుండు
 దివిజ కవివరు గుండియల్ - దిగ్గురనగ
 అరిగినాడయ్యయో యిప్పు - డమరపురికి॥

4

సీ॥ కోర్కె జనించెనే - గోక్షేను జూడగా
 నమరలోకంబున - కరిగినావు
 కాంక్షించితే బాల-గంగాధరుని జూడ
 నమరలోకంబున - కరిగినావు

వాంచిచితే దేశ-బంధు కౌగిలిజేర

నమర లోకంబున - కరిగినావు

రామాజ్ఞయైనదే - “రార కృష్ణా” యంచు

నమర లోకంబున - కరిగినావు

గీ॥ కాకయున్నదరిద్రాంధ - కారమగ్ను

లయిన నీసతీసుతుల శో - కాబ్ధిముంచి

యింతలోననె పోవంగ - హేతువేమి

అఖిలగుణగణభన్య యో - యాంధ్రరత్న॥

సీ॥ పాశ్చాత్య ప్రభు పరి - పాలనా క్రమముల

ముల్లోకములజాట - బోయినావొ

భారతీయ స్వతంత్ర - పోరాట మటసల్పు

నీ సోదరులబాసి - యేగినావొ

ఆకొన్న యాంధ్రుల - కైశ్వర్యమునుగూర్చు

ధనదుని యాచింప - దరలినావొ

కలలోననైన నీ - కనులకు గాన్పించు

విష్ణు సన్నిధిజేర - వెడలినావొ

గీ॥ వృధివిలోన నొకించుక - విసుగుజెంది

కొంత విశ్రాంతిగైకొన - గోరినావొ

అటులగాకున్ననిన్ను న - సహాయకూరు

మృత్యుదేవతకైనను - మ్రింగవశమె॥

గీ త మా లి క

(అల్లమరాజు నారాయణరావు)

తారకల యందుఁ గుముదబాంధవునిరీతి
 నాగగణమున నై రావతంబు పగిది
 లలితసుమతతీయందు గులాబిమాడ్కి
 లోహనికరంబున మేల్మిరుక్మమట్లు
 కలితభూషలఁ దల మానికంబుభాతి
 వాజిచయమున నుచ్చైశ్రవంబుపోల్కి
 రాజసముదాయమున ధర్మరాజు సరణి
 కవిబిడౌజులకొజ్జ వెంకన్నవరుస
 జుభిఁబుట్టిన పీయాష చందమునను
 స్వర్ణదీపేరు మందార సదృశముగను
 పావనంబైన సద్యశోభరితమైన
 సంతతాన్న ప్రదానవిస్తారమైన
 దుగ్గిరాల మహావంశ దుగ్ధవార్ధి
 నోషధీశుని కరణి నీవుద్భవించి
 నిండుగా విద్యలన్నిటి నేర్చినావు
 వివిధపరదేశ యాత్రఁగావించినావు
 దొరల మరియాదలఁబొంది మెఱసినావు
 నీకు సరివారులేకుండ నెగడినావు

కష్టసుఖముల సారంబుఁ గాంచినాపు
కలిమిలేములు దీరములు గావటంచు
బుద్బుదప్రాయములటంచుఁ బోల్చినాపు
తనుపు లస్థిరమంచును దలఁచినాపు
కోపతాప గర్వంబులు కూడవనుచు
దురితములు జేసినకా ముక్తి చొరరదనుచు
మోహమానస మొందుట ముప్పటంచు
సూర్యవంశ పారావార సోముఁడైన
విజయరాఘవ మోక్షద విమలహృదుల
చరణ శతపత్రయుగ్మ మశ్రాంతమెల్ల
భూత సంహతి కాధారభూతమనుచు
నకల సుగతులకుకా నివసనమటంచు
నమ్మినాఁడవు భక్తి నీసౌమురదె
దేశభక్తి రక్తము నీ దేహమందు
నాశ నాశంబులందు విన్నాణముగను
పాటఁగాలేదె? భూరి ప్రవాహములుగ
రత్నహారంబులౌ నీకు రామదండు
తల్లిదండ్రులయెడ భక్తిఁ దనరినాపు
గురువులందున సద్భక్తి నెఱపినాపు
బంధు మిత్రులయెడఁ బ్రేమఁబరగినాపు

పేద సాదలపైఁగృహ వెల్గినాపు
 భక్తిరస పానమునఁ గాంతిఁ బ్రజ్వరిల్లు
 నీకుఁబగ వాఁడులేడన్న : నిజముగాను
 రాజులందున రాజుపై ప్రబలినాపు
 యోగులందున యోగిపై యుంటి వీవు
 పండితులమధ్య నుద్దండ పండితుఁడవు
 తెల్లచొరలందు మెఱఁగినదిట్ట వీవు
 జోగులందున జోగిగాఁ జొచ్చినాపు
 నీతివాక్యాల జనులకు నేర్పినాపు
 జుంటితేనియ రొక్కచు సొబగుమీఱు
 పక్కలంజిర్కి యానంద పరచినాపు
 కపట చింతలు నీ యందుఁ గానరాపు
 పద్మనాభునికిఁ భయపడుదు వీవు
 సద్గుణాచారః నరులకు జడియవీవు
 శాంతమే భూషణము శక్తి సతమునీకు
 చివరకుఁ బ్రాణములు దేశసేవ కాటకు
 ధారవోసిన మహనీయః ధన్యవరితః
 అవని నాదర్శకుండపై యలరినాపు
 మరువఁగాలేము నీ ముద్దుమాట లనఘ
 కనక మనలేము నీ రూప కాంతులన్న :

అంద్ర జననీ విలాపంబు నాపరావె?
 మాయ నన్ముట్టరాకు నా మాలకాకి
 యనెడు తెఱఁగున సురపురి కరిగితొర.
 చాలు నీ లీలలెల్ల గోపాల లీల
 లఖిల సుమనస మునినుత! యాంద్రరత్న!
 భాసురాత్మ విస్తీర్ణ గోపాలకృష్ణ!

“దా రి జూ పి తి వీ వు....”

(ప్ర. రంగాచార్యులు)

మ॥ “అవనింబుట్టువు గాంచినందుకు ఫలం - బంగ్లేయభాషంబలిం
 పవిశేషంబుగవిత్తనంచయము గూర్పంజాలుదుంగాదె”యం
 చవిసీతి జరియించునాకు భవదీ-యాహ్వనమే దారిజూ
 పి విభాంతరశక్తు జేసెనిదినే-వేమాటుజింతించితి॥ ౧

గీ॥ మధురభవదీయ వాగ్గురీ మహితభంగ

తతుల నఖిలాంద్రలోకమ్ము దానమాడ

ముంచిన చరిత్రనామది ముంచకుండ

గడపలేదొక్క దినమైనగానినేను॥ ౨

పత్రికవిమర్శనమునకు బదులుచెప్ప

“బ్రతుకుదు నటంచు జెప్పగారాదు, బ్రతుక

గల్గుదునయేని విధియనుగ్రహముచేత

దల్లిపదముల నా జీవితమ్మునర్ప

ఐమ్మొనర్చుటకంటె భాగమ్యుగలదె?”

యన్నసీమాట నీమృతివిన్న నేడు

నామనఃకవాటము విదీర్ణమొనర్చి

వైచుచున్నది సుమ్ము : గోపాలకృష్ణ॥

మృతజీవి గోపాలకృష్ణమూర్తి

(భాగవతుల సుబ్బయ్యశాస్త్రి)

సీ॥ వందలు వేలకొలంది మానవులను

పరవశులం జేయు వాగ్విభూతి

చెట్లను శిలలను చిగురింప కరగింప

గాజాలు సరసంపు గానపటిమ

మహనీయ సంస్థల మార్గదర్శకుడై మ

హాఖ్యాతి గాంచిన యట్టి నేర్పు

సకలంబు వేదాంతసారంబు కరతలా

మలకంబుగా జూచు నలముశక్తి

తే॥ గీ॥ యఖిలమానవకోటి బ్రాహ్మణులజేయ

గా మదిని కోర్కెగల్గి యకాలమృతిని

జేంది లోకంబులో మృతజీవుడై న

క్తిర్తిశేషుడు గోపాల కృష్ణమూర్తి॥

(గోష్ఠి)

గోపాలకృష్ణసమాఖ్యఁడు

(కే॥రి ఆదినారాయణశర్మ)

మ॥ అకటా : పాపపు దైవమివ్విధిని నన్యాయంబు గావించె నా
యకచూడామణి నాంద్రరత్నమును సత్యాన్వేషణావ్యాహత
ప్రకటీభూత పవిత్రవర్తనుని దివ్యద్వేషభక్త్యున్నతున్
సకలాశాః తర విస్తృతామలయశుః శంసద్గుణుః కృష్ణుని॥౧

సీ॥ రామదండు సంఘతముగఁ జీరాల

పేరాల నిల్పిన పెద్దయేడి ?

పరదాస్యమునకన్న భైక్షకవృత్తియ

మేలని చాటిన మేటి యేడి ?

సంస్కృతాంగేయాంద్రసాహిత్యమున నన

మాన పాండితిగన్న మాన్యదేడి ?

రామనామ పదాబ్జరసమః దాఁ గ్రోలియు

భక్తాశికాసంగిన భవ్యదేడి ?

తే॥ గీ॥ భరతజననీ చరణ బద్ధ పటుతరోరు

శృంఖలాబంధమోక్షణ చింత నెవఁడు

జీవితమ్మును బుచ్చి యశేషమిత్ర

లోకమును దుఃఖవారాశిలోన ముంచి

మిత్తివాతను బడినట్టి మిత్రదేడి ?

అంద్రరత్నాహ్వయుం డేడి ? యనుచు లోక

మనవరతమును నిజ జూడ నభిలషించి

వెదకుచున్నది, యివ్వితి వీడి మమ్ముఁ

గృష్ణుఁడేరితె ? గోపాల కృష్ణయార్య :

3

మ॥ అసహాయోద్యమ కార్యసాధనమునం దశ్రాంతమేదీర్ఘ ద
ర్శినముత్తుంగ ప్రయత్నముల్పలిపి నిర్జీతాప్యగాగ్రేసరో
ల్లసితామేయ పదాచితి స్థనియ కాలాంతాహదంష్ట్రాశి జౌ
చ్చి సమంతర్హితృడయ్యు, మిత్రగణమున్ చితాబ్ధినిన్ముగ్ధ జే
సి, సుపర్వాలయవాసులై న తిరుగున్ శ్రీమంతు దాసున్ స్వకా
ర్యసమాప్రాప్తిఫలమ్ముఁ గోరఁగను జేరంబోయె గోపాలకృ
ష్ణసమాఖ్యుండిక సాంద్రలోకగతిఁ గానన్వచ్చువారెవ్వరో? ౪

పంచరత్నములు

(జి. గోకర్ణము)

సీ॥ పరమపావనమైన భారత జనయిత్రి

గాంచిన సుతులలో ఘనుఁడెవండు

సకల విద్యాప్రాధి సత్సభాంతరముల

బుధుల మెప్పించు విబుధుఁడెవండు

పాలనా దుష్కరపద్ధతుల్ నిరసించు

గురుతరోపన్యాసకుం డెవండు

స్వాతంత్ర్యమును గోరి స్వార్థంబు విడనాడు
సత్యదయాశీల స్వాంతుఁడెవడు

గీ॥ దైవభక్తిని వదలని ధన్యుఁడెవ్వఁ
డట్టి శ్రీ దుగ్గిరాల కులాబ్ధిచంద్రుఁ
డైన గోపాలకృష్ణయ్య యాంధ్రరత్న
మమరపురికేగఁ బ్రజల దుఃఖాబ్ధిముంచి॥

సీ॥ అదిగో స్వరాజ్యంబు హైందవజాతికి
ఖద్దరు ధరియింపఁ గల్గుననును
ఐకమత్యము లేక హైందవజాతికి
గల్గదు స్వాతంత్ర్యగరిమ మనును
దేశీయ వస్తువుల్ దేశీయవిద్యలు
గౌరవింపకమేలు గలుగదనును
మద్యపానార్జన మన వారికిని తగ
దిట్టి విపర్యాసమేల యనును

గీ॥ నిమ్మజాతులపై బ్రేమ నెనరుగల్గి
దాస్యము గోరకుండుట ధర్మమనును
దుగ్గిరాల కులాంబోధి తుహినకరుడు
కీర్తి శేషుడు గోపాలకృష్ణయాఖ్యుఁ
డమరపురికేగఁ బ్రజల దుఃఖాబ్ధి ముంచి॥

సీ॥ హిందూ ముసల్మాను లేకమై యుండిన

రాజ్యస్వతంత్రత రమణవచ్చు
నాదిమాండ్రుల గూడి యమల విద్యల నేర్చి
మెలగుడు నిశ్చింత మేలుగల్గు
కాంగ్రెసు బోధించు క్రమపద్ధతుల నమ్మి
సత్యవ్రతంబును సలపవలయు
కుటిలంపు పదవులకును బోయి భారత

జాతి గౌరవమిల జదునునేయ

గీ॥ వలదు వలదంచుఁ జెప్పు వాగ్వైభవుండు

శాంత గుణరాశి తత్త్వ విజ్ఞానవేది
దుగ్గిరాల కులాంబోధి తుహినకరుడు
కీర్తి శేషుండు గోపాలకృష్ణయాఖ్యుఁ
డాంధ్రరత్నంబు దివికేగె నక్కటకట !

3

సీ॥ భావము స్వరాజ్యవాంఛచే బ్రబలమండ

నదియు రా దిప్పుడిటనుంట యర్హమగునే
రమ్ము స్వారాజ్యసుఖము చూరయును గొనుము
వసుధ శ్రీ దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణ
లెమ్మనుచు నిన్నుఁ దోడ్కొని లీలనేగె
నొర ! కాలంబుగాకున్న నదనె! యిపుడు
దేహయాత్రను చాలింప దీరవర్య !
రామనగర విద్యాగోష్ఠి రామచంద్రు

గీ॥ నాలయ ప్రతిష్ఠలను వీడి యరుగ నీకు
కీర్తిశేషుడవై ప్రజ కా ర్తిఁగూర్చి
నీదు విజ్ఞాన సంపద నిపుణవాక్య
సంపదల నెప్పటికి మర్వజాల మనఘ॥

గీ॥ అంబరానను జాడ్యమీ యాంధ్రదేశ
మెల్లెడల వ్యాప్తమై యుండి యింపు బెంప
దానికి చికిత్సకుండవై తఱిమినావు
వాగమృత వీచికలనంపి వ్యాధినెల్ల
కీర్తివైభవ గోపాలకృష్ణయార్య
నిన్ను మరవంగజాలము నెమ్మనముల॥

“గోపాల కృష్ణుండు కొంటె కొండాయ”

(సూరిపెద్ది కృష్ణమూర్తి)

గాంధీమహాత్ముండు - కరుణతో దీక్షతో
హరిజనుల గావంగ - కరివరదు గొలవంగ
పరులనక హరిజనుల - పరమాపులని నెంచి
సరివారివలె వారి - మరియాదతో జీరి
దరిజేర్చి హరిభజన - దళమందులో జేరి
గళమందు ఈశ్వరార్థు - గరళంబు ధరియించె
పరులనక నిరతంబు - హరిజనుల స్నేహంబు
ధర నంటురోగంబు - తరలింప లేలెమ్ము
జాతి భ్యాతి సుఖంబు - జాగేల చేకూర్పు

జాత్యహంకారంబు - అధికార గర్వంబు
 అత్యంధకారంబు - ఆంధ్ర ! యావేశంబు
 దెంద మానందంబు - జెంద నీ హృదయంబు
 ముందుగ సదనంబు - బందుగుల వ్యసనంబు
 వేదముల రొదనంబు - పేదల నినాదంబు
 బ్రాహ్మణుల పదీలంబు - భర్తులకు ప్రాణంబు
 నిర్ధనుని మోహంబు - సుస్థిరుల దేహంబు
 నాస్తికుల సోహంబు - ఆస్తికుల స్నేహంబు
 సుస్తిగల కాయంబు - పిసిగొట్టు దానంబు
 కసికందు క్రోధంబు - రసహీను స్నేహంబు
 వ్యసనంబు నియమంబు - ముసలిపై నిరసంబు
 దేశభర్తుల డాబు - దేశద్రోహకరంబు
 నిజభక్తి సదనంబు - నిర్జనుల దేశంబు
 భజన వారి కులంబు - భక్తాశిస్తవనంబు
 వ్యక్తిలో దూష్యంబు - పంక్తిలో లోపంబు
 భుక్తిలో పూజ్యంబు - శక్తిలో త్యాజ్యంబు
 ముక్తికై రాగంబు - సూక్తికై శోకంబు
 రక్తికై త్యాగంబు - రీతికై బేరంబు
 నీతికై సుగుణంబు - ఖ్యాతికై కలహంబు
 రాత్రికై వ్యసనంబు - రామభక్తు మనంబు
 ఆంధ్రరత్నము “యుబ్బు” - హరిజనులకే సబ్బు

ఆలకించియు దుబ్బు - అంటురోగము ద్రొబ్బు
 “రామదండు”నయబ్బు - రామనామ ఫలంబు
 కామితార్థములబ్బు - కలతలను విడనబ్బు
 సమితి సభ్యులకబ్బు - సద్బ్రాహ్మణులకబ్బు
 డబ్బున్న (శక్తున్న) నీ కబ్బు - సద్బ్రాహ్మణుడవౌదు
 గోపాలకృష్ణుండు - కొంటె కొండాయ :

గో పా ల కృష్ణు ని ని ర్వాణ ము

(అప్పల వీరవేంకటేశ్వరయ్యశాస్త్రి)

గీ॥ దేశనాయకులెల్లరుఁ దెగియె మాదు
 కుడిభుజం బంచు క్రిందికి గ్రుంగ భరత
 మాత శోకాబ్ధి మున్నగ మమ్ము విడిచి
 పయనమైతివె దివికి గోపాలకృష్ణ॥

ఉ॥ ఆరయ భారతాంబ పలు కగ్గలికన్ శిరసావహించిన
 బ్లోర శిరంబునందున నొహో యన ఖద్దరుదాల్చి వచ్చి యూ
 రూర ప్రచారమున్ సలిపి యోర్పున మాతృఋణంబు దీర్చగా
 కూరిచి తెల్లవారల సకుంతల లీలల నాంధ్రరత్నమా॥

ఉ॥ నీ దగు దేశభక్తియును నీదు వివేకము త్యాగశీలమున్
 గాదె శిలాక్షరంబులుగ గ్రక్కున చిత్తములందు వ్రాసి యి
 మ్మేదిని శాంతి యుద్ధమున మేను ద్యజించితి వీవు కృష్ణ మే
 మే దురదృష్టవంతులము యిమ్మెయి స్వర్గము నీకెకలెడిన్॥

నిర్యాణ శాంతి నమః

(కాట్రపాటి తిరుమలరాయుడు)

శ్లో॥ శ్రీదుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయాభ్యో మహీసురః ।
అప్తాన్ బంధూన్ పరిత్యక్త్వా స్వర్గం ప్రాపమహామతిః॥ ౧
కం॥ శ్రీ మహేశ్వరు దయచే
భూమిని సత్కీర్తి నిలిపి పుణ్యస్థితిచే
దా మృతజీవుండై స్వ
ర్ధామత గోపాలకృష్ణ ధన్యుడు వెలయున్. ౨

మ॥ విపుల న్యాయపథానువర్తనమున నివ్వాద్యస్ఫురచ్ఛక్తిచే
గవటం బించుకలేని బుద్ధిగరిమన్దరుణ్యసంధానతన్
అపరగ్రాంధియనంగ నొప్పితివి యార్యానేకకార్యప్రియా !
కుపితప్రాభవమంత్రభంగకరణాః గోపాలకృష్ణాహ్వాయా! ౩

సీ. ఎవ్వాడు మొదట దానెల్లప్రజకు గాంధి
మతబోధజేసి సమ్మతినిగొల్పె
నెవ్వాడు చీరాల, యిండ్లపన్నులకయి
విజనస్థలినిజేసె విడువకపుడు
ఎవ్వాడాజనమునకెల్ల నూత్నగృహాశి
గ్రాంధి జలుస్తంభ రక్తిగట్టె
ఎవ్వాడు లోకోపకృతికయి పనిబూని
కారాగృహముజేరె ధీరుడగుచు

తే॥ గీ॥ నట్టి శ్రీదుగ్గిరాల మహాన్వయుండు
సరస గోపాలకృష్ణయ్య జనులనేల్ల
తీఱని విచారవార్ధిని దించిమించు
స్వర్గమునకేగి నిర్యాణ శాంతినొందె.

౪

కం॥ అమృతజీవున కచ్చట
క్షేమము, శాంతియు, నుదార సిద్ధియు మోక్షం.
బా మాధవుఁడీవుత, సుర
భామమునన్ స్థిరనివాస, ధర్మము గలుగన్.

౫

హా ! విధి !
(మల్లపాల సంవద్రాజు)

కం. శ్రీపావన చారితుడు
జాపలి శుభనేత్రు సర్వశాస్త్రార్థ సుసాం
గోపాంగుడు ఆంధ్రగ్రత్న
గోపాలుడు వాసినాడె గుణగణఖని హా !

౬

కం. ఏపాపపుణ్య మెఱుగడు
పో; పావను మకుటిలేమి భూపాలుని మా
గోపాలుని గుణరత్నము
నీపొట్టును బెట్టుకొంటె నిర్దయత విధి:

౭

చం. పరమపదించె హాస్యలన పాలిటి కల్పక విద్రుమంబు, సు
స్థిరత యశోవిశాలుని వి - శేష విశాలగుణాలవాలునిన్
భరత సుపుత్రరత్నమును భవ్యపవిత్ర చరిత్రమూర్తినిన్
గరుణ యొకింతలేక కలకాలము నాండ్రుల దుఃఖపుచ్చి హాః
హరిహరి: నీదుపొట్టనకటా: దిగమింగితె దుష్టకాలమా: ౩

ఆ. వె. మా యాంధ్రరత్నము - మా రామదాసుని
హాస్యరస ప్రిపుల్ల - భాసమాన
మోము, మేరుధీరు - పొట్టనిడుకొంటివా
భూరిగుణుని విధి : బుద్ధిలేక. ౪

ఉ. బోరన యాంధ్రదేశపుం - ముఖ్యులు దిగ్భ్రమజెంది కుండనా
మారసమానుఁడీ విభవ వత్సర జ్యేష్ఠపు కృష్ణ సప్తమీ
యీ రవివాసరంజనను - కృష్ణుఁడు చేరెను మోక్షస్వర్గమున్
ద్వారకనున్న కృష్ణుఁడవతార సమాప్తమునొందు కై వడిన్ ౫

గోపాలకృష్ణ నిర్మాణము

(జగర్లపూడి వెంకటేశ్వరు)

సీ॥ గీతార్థ బోధనా భ్యాతాధునిక కృష్ణ
బాలగంగాధరు గోలుపోయి

రాజితహిత చిత్తరంజక సద్గుణ
శీలుదాసుని మట్టిపాలు నేసి

అభినవ గోపనావ్యాజ కృపాశు గో
పాల కృష్ణుని నేడు నేలగలిపి
తదితర దేశసోదర ముఖ్యతార్య ధూ
ర్వహుల నెందరనో స్వర్గమున కనిపి

గీ॥ చక్కనగు పండులూడగ కుక్క-మూతి
పిందెలనుబట్టి వ్రేలాడు విధముజరిగె
నెట్లు జీవించెదోతల్లి ఇంకమీద
పరమకరుణా రసోపేతః భరతమాత

సీ॥ పరులకులొంగి తందరపాటునను గ్రుంగి
వినతగాంచిన మంచి బిడ్డడనగ
సేలుగుల బ్రతుక రోసిన సతిదేవికి
పాలిటికెన్నిదో చూలియనగ
సవతి బిడ్డనికి వినంబగునటు దోప
నదితి గన్నట్టి శ్రీయః పతియన
నిల్లాలువో కృశించి మించిన శంత
నునికగు ముద్దుల తనయుడనగ

గీ॥ భారతీయుల పాలికల్పక మొకండు
దనరజనియించె ననుచు సంతసముజెండు
ప్రజలగర్భంబు నందొక ప్రణముజేసి
యరగినాడవె దయమాలి ఆంధ్రరత్న !

సీ॥ ఒరుని సంపదజూచి యోర్వలేమిని దుఃఖ
 మందు వారెందరో యవని నుండ
 తనకున్న దానినెంతయొ వృద్ధియొనరింప
 బలపాట్లు పడియెడి వారలుండ
 విద్రేలేకున్న తీవినిజూపి వీధుల
 పచరింపు చుండెడి వారలుండ
 ఒకని హింసించి తారున్నత పదవులఁ
 బడయంగ నెంచెడి వారలుండ

సీ॥ నోర్పుగలిగియు తృప్తుడై యున్నతమగు
 విద్యనలరారి పరహింస వెఱచు ధర్మ
 నియతుజూచిన గండ్లు మండినవె నీకు
 మి త్తివా! యెంతపనిజేసి మించినావె ?

సీ॥ జవనత్వముల దేశసంఘనేవకు ధార
 వోసిన తిలకు దా పుడమి విడచె
 పిననాటనుండి యుగ్గున దేశసేవనే
 త్రాగిన గోళ్లే వదాన్యుడరిగె
 కలధనమెల్ల లెక్కను పెట్టకయ తన
 పట్టునిల్పిన దాసు పయనమాయె
 అరుదార దేశసోదరుల నున్నతికి దే
 నెంచిన నొరోజి యెపుడొవనియె

గీ॥ నేడు చున అంధ్రరత్నంబు నియతిదొలగి
నట్టి మనలను దిగనాడి యరిగెదివికి
అంధ్రసోదరులార మీ కన్నివిధుల
చెడుగు నేకూరుదినములు చేరువయ్యె.

సీ॥ వినుకొలందిని మించువేడ్కగల్గెడి మీయు
పన్యాసమెట వినంబడునో యింక
నవనవోన్నేష దనూనామృతోపమ సువా
ద్యాదుర్యమెట వినంబడునో యింక
అతిభీరులకు రోమహర్షంబు జనియించు
భాషలెచ్చట వినంబడునో యింక
అహితులకేని నత్యాసక్తి గలిగించు
వలుకులెచ్చట వినంబడునో యింక

గీ॥ అనుచు నార్తినిగుందు మాయాత్మలెల్ల
సంతసింపగ దేవతాసార్వభౌమ
మూర్తిగైకొని స్వీయప్రభుత్వసరణి
కేడుగడగమ్ము గోపాలకృష్ణమూర్తి॥

ర త్నం జ లి

(అబ్బరాజు వేంకట రంగారావు)

ఆంధ్రతేజము దిశలెల్ల నాకృమింప
క్షీరపురిచెంత నైకత శ్రీలలోన

రామనగరంబు గట్టిన రాజెవండు?

అతడె మా “అంధ్రరత్న”మై యలరువాడు.

౧

వేలసంఖ్యల జనసభావేదికలను

మేఘ గంభీర నిస్వనమేళనమున

మధుర వాగ్గురిజిమ్మిన మహితుడెవడు?

అతడె॥ ౨

తెలుగువారలు తప్పులు దిద్దికొనగ

తెలుగునాడున విజ్ఞాన దీప్తివెలుగ

కూర్చి “కొరడా”ను బూనిన గురుడెవండు?

అతడె॥ ౩

కఠినశిలలను గరగించు గానరసము

మించి మగవారి వలపించు మేనికాంతి

నాటికృష్ణుని మఱపించు మేటివాడు

అతడె॥ ౪

రామదాసను విఖ్యాతనాముడగుచు

రామదండును స్థాపించి రాణమీతె

“రామరాజ్యము” కోరిన రాచబంటు

అతడె॥ ౫

రోమరోమాన నుప్పొంగు రోషశక్తి

దేహమంతట పారాడు దేశభక్తి

దివ్యగుణముల జెన్నార ధీరమూర్తి

అతడె॥ ౬

రాచవారల తలదన్ను రాచరీతి

పేదసాదల నలరించు ప్రేమజీవి

హాస్యమూలపుట్ట అన్నివిధాలచిట్ట

అతడె॥ ౭

దివ్యరత్నాలుగను పుణ్యదీవియందు
ఆంధ్రమాతకు బుట్టిన అనుగుబిడ్డ
కటకటా! నేడు లేడు మా కనులయెదుట! అతడె॥ ౮

స్మృతుల నూతనమార్గాన సృష్టిజేయ
దేశవాసుల నుత్తమ ద్విజులజేయ
నుత్తమోత్తమ సంకల్పయోధుడెవడు? అతడె॥ ౯

పంజాబు కాననప్రాంతాలు శోధింప
“పాంచాల కేసరి!” గాంచగలమె?
సంయుక్త రాష్ట్రాని సారాంబునిధులలో
“మోతిలాలు”ని జూచి మురియగలమె?
ఆంధ్రదేశములోన నలరారునిధులలో
“ఆంధ్రరత్నము” జూడ లరయగలమె?
ఉచ్చులపాలై న “యువక సింగాలను”
సాంద్రాటవుల జూడ సాధ్యపడునె?

క్షీరపురి ప్రింతవాలుకా క్షేత్రములను
వెదకెదేలనో ఆంధ్రుడా! వెట్టివగుచు
లేదు మన “రత్న మచ్చట లేదు లేదు:
యువక హృదయాంతరాళాల యుండుగాని. ౧౦

గో పాల కృష్ణ స్మృతి

(పెండెం శంకట రాములు)

మ॥ విజయానంద సుధా రసాత్మక మహా పీఠాంధ్రరత్నంబవై
ఘనమౌదండము కోరమీసమునుపాగాయఁ హోయత్ మిరగా
ననయంబుఁ రుధిరాభవస్త్రముల శత్యాశక్తిమైదాల్చి గై
కొనవే సర్వజనాశి వందనములన్ గోపాలకృష్ణాహ్వానా॥ ౧

సీ॥ రాజితంబగు దుగ్గిరాల వంశమున రా
కేందుంశవై జనియించినావు
అంగదేశంబున కరిగి యచ్చట సర్వ
పండిత సంస్తుతుల్ వడసినావు
రామనగరమును రామదండును గూడ
నంచితభక్తి నిర్మించినావు
స్వాతంత్ర్య సామ్రాజ్య సమరంబునం గార్య
దర్శి పదంబుచే దనరినావు

తే॥ గీ॥ జగతి వాణీయె యీరీతి జననమందె
ననగ నమృతధారా ప్రవాహమును బోలు
వాక్తరుల దేశమంతట బరపినావు
భంజితాఖిల తృష్ణ గోపాలకృష్ణ॥

తే॥ గీ॥ కీరపురమిది మిక్కిలి చిన్నదయ్యు
భారతావనియందెల్ల బేరుగాంచి
వరలుట భవన్నివాసంబువలన గాదె
రమ్యతర సద్గుణావాస రామదాస॥

తే॥ గీ॥ విజయవాడ పురమున జూపించినట్టి
రమ్యతరమైన నీ యొక్క రామదండు
పాలకులనెల్ల గడ గడ వడకజేసె
భవ్యమతి : దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణ॥

తే॥ గీ॥ దేశసేవా వ్రతమున కీర్తిని వహించి
సకల జనులును విన్ను సంస్తవమొనర్ప
శీఘ్రముగ స్వర్గపురమున జేరినావు
పరమగుణ యాంధ్రరత్న : గోపాలకృష్ణ॥

“అంద్ర పుత్రుని మరచినా రాంధ్ర లకట!”

(నావిలాల శంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రి) :

చెప్పఁజాల నెందుంటివో చిన్న నాన్న
నీవు దేహమెప్పుడు వీడినావో, నాటి
నుండి స్వార్థపరుడుగాక, అండలేక
పాటుఁబడుచుండెఁ బట్టాభి ఫలితమంతే॥

అష్టకష్టాలనుభవించి ఆరితేరి
నాడు, దేశ సేవందు కాపాడగలడు
తల్లనంచు, మురియుచుంటి, తనయ ! ఎందుఁ
బోతివని ఆంధ్రమాత వాపోవుచుండె॥

౨

ఆంధ్రరాష్ట్రంబుఁ బ్రత్యేకమందఁగోరి
తమ్ములల్లాడుతే కాని తగిన నాయ
కాగ్రణులె లేరు ధనము కానఁ జెంది
సభల గొంతెత్తి మాట్లాడి చనెడివారె॥

౩

ఆంధ్రగోపాలు డరిగినాడంచు తోడి
వార లేడ్వఁగల్గిరి కాని, వరుసగాను
మట్టితోనై న నీరూపు మలచి నిలువ
బెట్టరేక యేమేమొ చెప్పెదరు : భళిర :

౪

ఉచితరీతిగ భృత్యుండు నూడిగంబుఁ
జేసినన్నాళ్లుఁ బ్రేమించి చేయకున్న
వాని మరచెడి యజమాని పగిది, నిన్నె
ఆంధ్రపుత్ర : మరచినారు, ఆంధ్రు లకట :

౫

పుష్పంజలి

(చుండి లక్ష్మీనారాయణరావు)

సీ॥ ఏ మహాత్మ జననమెత్తినదాది వి

కాలాంధ్రకోటులు సంతసిల్లె

ఏ దివ్యమూర్తి తదేకదీక్షను తెల్లు
 తోటను దిద్దగా బాటుపడియె
 ఏ దివ్యవాణీకు దెచ్చట కేగినా
 దిగ్విజయముతోడ తిరిగివచ్చె
 ఏ మహా దీశాలి నమరసింహ్యానివోలె
 నాంధ్రరాష్ట్రపు పునాది నట్టెవెచ్చె
 గీ॥ మన యుగంధరు చాణుక్య గట్టి తిమ్మ
 రుసుల బుద్ధిపటిమతోడ రుక్మిణీ వి
 భుమధురంపు పేరఁ బరగి రామభక్త
 మేటియై రామదండును చాటి భోగి,
 త్యాగి, రాజయోగి యనగ తరలినట్టి
 ఆంధ్రరత్న ! మంజులిడెద నందుకొనుము॥

మ న ఆంధ్ర ర త్న ము

(డాక్టర్ ఆ. కె. ఎస్. ప్రసాద్)

అన్యదుర్లభ మహోపన్యాస విన్యాస
 గంగా ప్రవాహ వాగమృతమయుడు
 వాకు బాకున పై రివర్గము నొగి ద్రుంచి
 తూటాడు పోటరి మాటకారి !
 సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషా పాండితీ సమా
 సమార్జిత కవితా సరస్వతి ప్రియుండు

సత్యాగ్రహనేక సమర రంగములందు

పేరు పొందిన మహా వీరమూర్తి

రామదండు మహాత్ముని రాక నెనరు

పెంచి పూదండగా సమర్పించి యాంధ్ర

విజయ శంఖము పూరించు విజయు డాత

డాంధ్రరత్న మహానేత : ఆమరనేత : ౧

ఋటకపు రాజకియపు

నాటక మీనాటి దుర్దిన క్రీడ నిరా

ఘటముగ సాగునే : యీ

నాటన్ ; అటువంటి ఆంధ్రనాయకుడున్నన్ ॥ ౨

పదవికై కాట్లాడు భాయీలకా నేత

పేరెత్తుటే పెద్ద పిడుగుపాటు

పర్మిట్లకై ఎగత్రాకు దళారుల

కానేత పలుకొక యంకుశంబు

ప్రజల ప్రాణాలతో పాచికలాడెడి

వారి పాలిట మృత్యువదన మతడు

గ్రూపులై తెగి యింటిగుట్టు బజారున

బెట్టువారికి చెంపపెట్టతండు

కీర్తిశేషుడు గోపాలకృష్ణయాభ్యు
దాంధ్రరత్న ప్రభుత్వము నడలగొట్టి
వేసి చీరాల పేరాల లేపి లిప్త
స్వీయశక్తిని జాటు విజేత యతడు॥

౩

'నా' ననునది దేశంబె
గాదా యని లేని ముదముగని త్యాగులలో
నావర్ణపురుషు డితడీ
మేదిని విడ "బుద్ధి గడ్డి మేసెన్ మనకున్" ॥
అంద్రరత్న సుపుత్రు గన్నట్టి కతన
అంద్రమాతృకరత్న గర్భాభ్యయైన
అంద్రతేజము దిగ్విగంతముల బ్రాకి
చలనమాడిన జాతి మేల్కొలుపు గాత॥

౪

౫

ధీ ని ధీ ! గో పా ల కృష్ణా !

(పంగనామముల రామచంద్రరావు)

అంగ భారత ప్రభుత్వా న్యాయమార్గముల్
తెరిచి చూపించిన దాదాభాయి
దేశీయ నిద్రా విధేయతామూఢత
దగిలి యార్చిన మెహతా మనస్వి
జన్మ స్వతంత్రతా స్వత్వనిశ్చయ దృఢ
లతిక పాదిడిన తిలక్మనీషి

అరిలోకమునకు సింహస్వప్నమై యున్న
రాజ్యాంగనుధి చి త్తరంజనుండు

కారపురుషుని కోపాగ్ని గ్రాగినారు
అకట ! ఆంధ్రుని తలవ్రాత ! అతని కుటిల
పాపదృష్టులు నీ మీద బడగ నేడు
పఱచినాడవె దివికి గోపాలకృష్ణ !

నీ మితారపుమాట నెఱజాణతనమను
నట్టువక తైకు బుట్టినిల్లు
నీ భక్తి పరిపూర్ణ నిర్మల సంగీత
పరిమళవాయువుల్ దిరుగుచోటు

నీ బాల్య కౌమార నిర్గతాంగ పటుత్వ
కారణం బిడిన భూసారపరిధి

నీకు ధైర్యపరాక్రమాకర్షణ చరిత్ర
పీయూషమిచ్చిన వీరమాత

నీ మనసు వేండియాటల నిరుకుపట్టు
వృద్ధి హర్యాగ్రమెక్కించి విడినతావు
అట్టి నీకై న గుంటూరు పట్టణమున
బ్రాణములఁ బాసినావు గోపాలకృష్ణ !

శ్రీమంతంబగు నీ ముఖాంబుజదరస్మేరంపు లేఘాతలుక
నీ ముద్దుం దెలిసీటు చూపుల సమున్నిద్ర ప్రసారంబులుక
నీ ముక్తా సమదంతపంజ్జికళుకుల్ నీ సుందరోష్ఠద్యుతుల్
నీ మచ్చుం బలితంపు మైసిరులు మంటింజేరనే ! ధీనిధి ! ౩

అవేదన

(కంచీభొట్ల శివరామయ్య)

శా॥ కాషాయాంబరధారి భారతసతీ గారాబువుత్రుండు వి
ద్యేషాపాయభుజంగ గారుడము దేదీప్యప్రతాపుండు; స
ద్భాషాభూషితు డార్యసమ్మతుడు లోభాక్రాంత దుర్మానసా
వేషాదూషితు గోపకృష్ణునకు గావించుం నమస్కారముల్॥ ౧

ఉ॥ చక్కని రాజబాట సరసంబిహముమున్నరము స్థనంగ చే
చిక్కగ రామదండనగజేసి తరించెను రామదాసు పెం
పెక్కిన యాంధ్రసద్యశము పిక్కటిలం చిశలందు నందులో
కెక్కిన జాలు నాంధ్రజన కీరితి మిక్కిలి వన్నెకెక్కదే॥ ౨

ఉ॥ బాపుజి నాయకత్వమున బాపురె బార్దొలి రూపుమానె నీ
ప్రాపున నుజ్వలంబగుచు ప్రాకె దిగంతములందు పౌరులన్
ఊపిరి యుండగా నగరమున్నది లేనిది లెక్కనేయకే
కాపురముండజేసితివిగా యిసుకం పరితోషచిత్తతం॥ ౩

ఛ॥ ధనముగలాడు త్యాగియయి దారసిలువలె దాని కార్యమై
పని నెరవేర్చు నీవలెను ప్రాజ్ఞుడుగావలె రెడు పద్ధతుల్
కనుగొన నున్న యాంధ్రజన కల్పికియన్యుల యాటపాటలే
మనమున కింపు నింపునను మాటలు నీకును నేడు క్రొత్తలే॥ ౪

శ్రీ మహా దేవతాయ నమః శాసనానిత్యం
 ప.శ్రీ: శ్రీమహా శాసనం
 2-76

“ఆంధ్రరత్న” గోపాలకృష్ణయ్య

షష్ఠి పూర్ణిత్సవమునకు

కానుకలనర్పించిన

దాతల పట్టిక

1	శ్రీ “ఆంధ్రరత్న” గోపాలకృష్ణయ్య శిలావిగ్రహ ప్రతిష్ఠాపన సంఘము - విజయవాడ	50 0 0
2	మ. రా. శ్రీ అయ్యంకి వేంకటరమణయ్యగారు 200 చాటుపుస్తకాలు F. V. రు 37 8 0 } రొట్టం 0 0 3 }	37 8 3
3	శ్రీమతి పి. రాజేశ్వరీదేవిగారు	25 0 0
4	మ. రా. శ్రీ కాట్రగడ్డ మాధవరావుగారు	20 0 0
5	,, ఆర్. వి. యస్. యస్. ప్రసాద్ బహద్దర్; ప్రసాద్ బ్రదర్సు	15 0 0
6	,, అద్దంకి శ్రీరామమూర్తిగారు	10 0 0
7	,, జై హింద్ సిల్కు & క్లాత్ ఎంపోరియంవారు	6 0 0
8	,, టీబు వెంకయ్యనాయుడుగారు	5 0 0
9	,, మజ్జి సీరారామయ్య పాత్రుడుగారు	5 0 0
		<hr/>
		173 8 3

బ్రాబోవరు 173 8 3

10	జనాబ్ షుకూర్ అబ్దుల్లా సేబ్ గారు	5 0 0
11	మ. రా. శ్రీ సుంకర నాగభూషణం చౌదరిగారు	5 0 0
12	.. నందిపాటి వెంకట నరసింహ్వారావుగారు	5 0 0
13	.. డాక్టర్ టి. వి. యస్. చలపతిరావుగారు	5 0 0
14	.. ముదిలి వేంకటేశ్వరరావుగారు	5 0 0
15	.. మాజేటి రామమోహనరావుగారు	5 0 0
16	.. బిచ్చు కోటయ్య నన్ను. వేంకటేశ్వర్లుగారు	5 0 0
17	.. సింగరాజు కృష్ణమోహనరావుగారు	5 0 0
18	.. తాడికొండ కామేశ్వరరావుగారు	5 0 0
19	.. ముద్దా నారాయణశర్మగారు	5 0 0
20	.. దోనేపూడి సుబ్రహ్మణ్యం చౌదరిగారి జ్ఞాపకార్థం కుమార్లు రామసుబ్బయ్యగారు	5 0 0
21	.. కొండేటి రత్నయ్యగారు	5 0 0
22	.. జి. పైడన్నపాత్రుడుగారు	5 0 0
23	.. డాక్టర్ పి. వి. ఆచార్యగారు	5 0 0
24	.. తోపల్లి కుటుంబశాస్త్రిగారు	5 0 0
25	.. స్యూజిండియా హోటల్ వారు గాంధీనగరం	5 0 0
26	.. రాంపిళ్ళ (నైదు) అప్పలస్వామిపాత్రుడుగారు	5 0 0

258 8 3

బ్రాహ్మవరు 258 8 3

27	మ. రా. శ్రీ యెర్నేని లక్ష్మీనారాయణచౌదరిగారు	5 0 0
28	.. శౌఁతి వెంకటరత్నంగారు	5 0 0
29	.. దుగ్గిరాల శ్రీరామమూర్తిగారు	5 0 0
30	.. ప్రభుల వెంకటరామయ్యగారు	5 0 0
31	.. వి. వి. సుబ్బారాయుడుగారు,	5 0 0
32	.. చాడ శోభనాచలపతిరావు జమిందారు	5 0 0
33	.. డాక్టర్ డి. గోవిందరాజులునాయుడుగారు	5 0 0
34	.. మరుపిళ్ళ చిట్టిపాత్రుడుగారు	5 0 0
35	జనాబ్ అబ్దుల్ రహిమాన్ సాహెబుగారు	5 0 0
36	మ. రా. శ్రీ తోట రాజగోపాలరావు నాయుడుగారు	5 0 0
37	.. పులపాక సుబ్బారావుగారు	5 0 0
38	.. కె. సింహాద్రిరాజుగారు కంట్రాక్టర్	5 0 0
39	.. ఉప్పలపాటి రామరాజుగారు	5 0 0
40	.. చాపరాల వెంకటనరసయ్యగారు	5 0 0
41	.. ఇనుపకుతికల సుబ్బరామయ్యగారు	5 0 0
42	.. దంటు పార్థసారథిగారు	5 0 0
43	శ్రీమతి సూర్యదేవర రాజ్యలక్ష్మీదేవిగారు	5 0 0
44	మ. రా. శ్రీ సూరిపెద్ది కృష్ణమూర్తిగారు	5 0 0

348 8 3

45	మ. రా. శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణగారు	4 0 0
46	.. వల్లూరు కేశవరావు చౌదరిగారు	4 0 0
47	.. నందిపాటి రంగనాయకులుగారు	3 0 0
48	.. గంగరాజు మల్లిఖార్జునరావుగారు	3 0 0
49	.. హోటల్ స్వతంత్రవారు	3 0 0
50	.. యడమ రామలింగంగారు	3 0 0
51	.. ఆంజనేయ సున్నంమిల్సనారు	3 0 0
52	.. కొతా సుబ్బారావుగారు	3 0 0
53	.. మల్లెల శోభనాచలపతి చక్రవర్తిగారు	3 0 0
54	.. వెల్కం హోటల్ పి. లక్ష్మణరావుగారు	3 0 0
55	.. సంకా నరసింహారావుగారు	3 0 0
56	.. చిట్టూరి రామకృష్ణయ్యగారు	3 0 0
57	.. దుర్గాకళామందిరమువారు	3 0 0
58	.. బూరగడ్డ వెంకటనరసింహారావుగారు	2 0 0
59	.. ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్యగారు	2 0 0
60	.. శిరిపురపు కోపేశ్వరరావుగారు	2 0 0
61	.. యం. యస్. రాజుగారు	2 0 0
62	.. అమ్మనబ్రోలు ప్రసాదరావుగారు	2 0 0

ప్రాబోవరు 399 8 3

63	మ. రా. శ్రీ పి. అక్కయ్యగారు	2 0 0
64	.. కస్తూరి బ్రదర్సువారు	2 0 0
65	.. బాయన పాపయ్యపాత్రుడుగారు	2 0 0
66	.. జి. వెంకటప్పయ్యగారు	2 0 0
67	.. డాక్టర్ జంధ్యాల దక్షిణామూర్తిగారు	2 0 0
68	.. ఇవటూరి కోటేశ్వరరావుగారు	2 0 0
69	.. పశ్చిమ కృష్ణాజిల్లా కాంగ్రెస్ సంఘము	2 0 0
70	జనాబ్ సయ్యద్ సాలారుద్దీ సాహెబుగారు	2 0 0
71	మ. రా. శ్రీ పులిపాటి సుబ్బారావుగారు	2 0 0
72	.. సూరాబత్తుల రామమూర్తిగారు	2 0 0
73	.. కె. వి. కృష్ణారావుగారు	2 0 0
74	.. యల్. వెంకేశ్వరరావుగారు	2 0 0
75	.. శృంగవరపు నరసింహంగారు	2 0 0
76	.. నందూరి వీరభద్రరాయశర్మపాకయాజిగారు	2 0 0
77	.. పిడికిటి రామకోటయ్యచౌదరిచారు	2 0 0
78	.. జనాబ్ మహమ్మద్ యిబ్రహీంసాహెబ్ గారు	2 0 0
79	.. ముక్తేవి రామానుజాచారిగారు	2 0 0
80	.. రామాటాకీన్ వారు	2 0 0

---

 435 8 3

81	మ.రా. శ్రీ కోగంటి రంగారావు చౌదరిగారు	2 0 0
82	.. చాపరాల సుబ్బారావుగారు	2 0 0
83	.. చోడవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు	2 0 0
84	.. గట్టి పెంటయ్యగారు	2 0 0
85	.. హరిమానికు హనుమోజీగారు	2 0 0
86	.. కంభంపాటి సుబ్బరామశాస్త్రిగారు	2 0 0
87	.. శ్రీపతి లక్ష్మీపతిరావుగారు	2 0 0
88	.. మద్దాలి జయరామారావుగారు	2 0 0
89	.. వి. వి. శాస్త్రిగారు (కళ్ళజోళ్ళపాపు)	2 0 0
90	.. కె. రాజగోపాల ప్రసాద్ గారు	2 0 0
91	.. యన్. నరసింహయ్యనాయుడుగారు	2 0 0
92	.. N. రామకృష్ణయ్యగారి కు॥ రామయ్యగారు	1 0 3
93	.. కూరాడ వెంకటసుబ్బారావుగారు	1 0 0
94	.. తాడేపల్లి వేణుగోపాలరావుగారు	1 0 0
95	.. కె. వి. పురుషోత్తంగారు	1 0 0
96	.. కె. సుబ్బారెడ్డిగారు	1 0 0
97	.. యన్. రామకృష్ణనాయుడుగారు	1 0 0
98	.. ఎ. వెంకటరావుగారు	1 0 0

బ్రాహ్మవరు 484 8 6

99	మ. రా. శ్రీ సాదు వెంకటరంగయ్యగారు	1 0 0
100	జనాబ్ అబ్దుల్ మజీద్ సాహెబ్ గారు	1 0 0
101	.. షేక్ మీరాసాహెబ్ గారు	1 0 0
102	.. టినర్వా వాచ్ కంపెనీవారు	1 0 0
103	మ రా. శ్రీ దుర్గా ఖద్దర్ ఛాండాద్ వారు	1 0 0
104	.. కె. సూర్యనారాయణవర్మగారు	1 0 0
105	.. బొడ్డుపల్లి సాంబమూర్తిగారు	1 0 0
106	.. రాజా ఓ. కె. స్టోర్సువారు	1 0 0
107	.. నంబూరి బాపనయ్యగారు	1 0 0
108	.. తురగా వేంకటరావుగారు	1 0 0
109	.. డి ఓరియంట్ పబ్లిషింగ్ కో వారు	1 0 0
110	.. టి. రంగయ్యగారు	1 0 0
111	.. పిసపాటి సీతారామస్వామిగారు	1 0 0
112	.. యద్దనపూడి రామబ్రహ్మంగారు	1 0 0
113	.. సత్యనారాయణ విలాస్ వారు	1 0 0
114	.. గోవు శేఖరవతారంగారు	1 0 0
115	.. కె. యస్. యస్. మూర్తిగారు	1 0 0
116	.. డాక్టర్ కంభంమెట్టు విష్ణువర్ధనరావుగారు	1 0 0

482 8 6

బ్రాహ్మోవరు 482 8 6

117	మ. రా. శ్రీ ముంజులూరి శేషగిరిరావుగారు	1 0 0
118	.. వి సుబ్రహ్మణ్యంగారు	1 0 0
119	.. కుదరవల్లి ప్రసన్న వీరరాఘవయ్యగారు	1 0 0
120	.. నంబూరి సుబ్బారావుగారు	1 0 0
121	.. యల్. రామమూర్తిగారు	1 0 0
122	.. పోతిన గణపతిరావు పాత్రుడుగారు	1 0 0
123	.. పి. సాంబమూర్తి గారు	1 0 0
124	.. చల్లా సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	1 0 0
125	.. మాస్టర్ బైలర్ గారు	1 0 0
126	.. పసుమర్తి సీతారామశాస్త్రిగారు	1 0 0
127	.. రాధాకృష్ణా మీ స్టోర్సువారు	1 0 0
128	.. టి. వి. రాములు; సికింద్రాబాద్ వారు	1 0 0
129	.. కోటగిరి బ్రహ్మరావుగారు	1 0 0
130	.. మొక్కపాటి సాంబమూర్తి గారు	1 0 0
131	.. ఎ. వి. రామచంద్రరెడ్డిగారు	1 0 0
132	.. గోవిందరాజు వేంకటేశ్వరరావుగారు	1 0 0
133	.. యం. కోటేశ్వరరావుగారు	1 0 0
134	.. వేంకటేశ్వర స్టోర్ అండ్ డ్రాఫ్ట్ మిల్సువారు	1 0 0

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ బంధు వాసవదత్త వారికి, మొత్తం 500 8 6

విభాగము: సాంస్కృతిక విభాగము, రికవ

విభాగ సంఖ్య 5-76